

Z Gminą Zamość na Roztocze

З Громадою Замость до Розточчя
With the Zamosc Commune to the Roztocze

Z GMINĄ ZAMOŚĆ NA ROZTOCZE

З Громадою Замость до Розточчя
With the Zamosc Commune to the Roztocze

Publikacja opracowana i wydana na zlecenie Gminy Zamość

Urząd Gminy Zamość
ul. Peowiaków 92, 22-400 Zamość
tel. 84 639 29 59, 638 47 48, faks 84 639 23 64,
e-mail: gmina@zamosc.org.pl

© Copyright by Gmina Zamość

ISBN 978-83-958811-0-7

Opracowanie graficzne, skład, łamanie, produkcja

Agencja Wydawnicza PAJ-Press
97-200 Tomaszów Mazowiecki, ul. Długa 82
tel. 44 724 24 00, 601 445 651, e-mail: ak@pajpress.com.pl

Teksty:
Tadeusz Grabowski, Andrzej Kucharczyk

Główni autorzy zdjęć:
Marek Rajtar
Monika Kucharczyk
Andrzej Kucharczyk

Tłumaczenie:
j. angielski – Shorena Abuladze
j. ukraiński – Oskar Kanas

publikacja bezpłatna | free publication | безкоштовна публікація

„RoweLove Roztocze – razem pomimo granic”

Projekt realizowany w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska–Białoruś–Ukraina 2014–2020.

Cel tematyczny: Dziedzictwo – Promocja kultury lokalnej i zachowanie dziedzictwa historycznego
Priorytet: 1.2 Promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego

Partnerzy projektu:

- Gmina Zamość (Lider Projektu)
- Województwo Lubelskie
- Roztoczański Park Narodowy
- Jaworowski Przyrodniczy Park Narodowy
- Zrzeszenie Samorządów “Euroregion Karpaty – Ukraina”
- Departament Ekologii i Zasobów Naturalnych Lwowskiej Obwodowej Administracji Państwowej

Całkowita wartość projektu: 2 011 060,97 EUR. Kwota dofinansowania projektu

(90,00% całkowitej wartości projektu): 1 809 954,87 EUR.

Celem ogólnym projektu jest promocja i zachowanie dziedzictwa naturalnego poprzez działania w infrastrukturę turystyczną, stworzenie produktów turystycznych skutkujących wzmacnieniem powiązań partnerskich oraz poprawą wizerunku i atrakcyjności Roztocza polskiego i ukraińskiego. Planowany wzrost liczby odwiedzających obiekty dziedzictwa naturalnego szacuje się na 315 000 osób rocznie. Z efektów projektu będą korzystać mieszkańców obszaru transgranicznego oraz turyści.

Ровелове Розточчя – разом попри кордони

Проект, що реалізується в рамках 'Інструменту європейського сусідства й партнерства' та в рамках Програми транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2014–2020 роки.

Тематична мета: Спадщина - Промоція місцевої культури та охорона історичної спадщини.

Приоритет: 1.2 Промоція і збереження природної спадщини

Партнери проекту:

- Громада Замость (лідер проекту)
- Люблінська область
- Національний парк Розточчя
- Природний національний парк Яворовський
- Асоціація органів місцевого самоврядування „Карпатський єврорегіон - Україна”
- Департамент екології та природних ресурсів Львівської ОДА.

Загальна вартість проекту: 2 011 060,97 євро. Сума співфінансування проекту (90,00% від загальної вартості проекту): 1 809 954,87 євро.

Загальною метою проекту – є промоція та збереження природної спадщини завдяки діяльності в туристичній інфраструктурі та створенню туристичних продуктів. Це зміцнить партнерські зв’язки та покращить імідж і привабливість польського та українського Розточчя. Заплановане збільшення кількості відвідувачів об’єктів природної спадщини оцінюється в 315 000 щороку. Мешканці транскордонної території та туристи отримають користь від ефектів проекту.

„B(L)ike Roztocze together in spite of borders”

Project implemented under the European Neighborhood Instrument under the Cross-border Cooperation Programmer Poland–Belarus–Ukraine 2014–2020.

Thematic target: Heritage – Promotion of local culture and preservation of the historical heritage

Priority: 1.2 Promotion and preservation of the natural heritage

Project partners:

- Zamosc Commune (Project Leader)
- Lubelskie Voivodship
- Roztocze National Park
- Jaworowski National Nature Park
- Association of Local Governments “Carpathian – Ukraine Euroregion”
- Department of Ecology and Natural Resources of Lviv Regional State Administration

Total project value: EUR 2,011,060.97. Amount of project funding (90.00% of the total project value): EUR 1,809,954.87.

The overall objective of the project is to promote and preserve the natural heritage through activities in the tourist infrastructure and to create tourist products resulting in strengthening of partnership relations and improving the image and attractiveness of Polish and Ukrainian Roztocze. The planned increase in the number of visitors to natural heritage sites is estimated at 315,000 per year. The effects of the project will be benefited by the inhabitants of the cross-border area and tourists.

Szanowni Państwo

Trzymacie w dloniach album fotograficzny, który jest jednym z efektów projektu „RoveLove Roztocze – Razem pomimo granic”, zrealizowanego wspólnie z partnerami z Polski i Ukrainy. Publikacja jest swoistą podróżą po Gminie Zamość i Roztoczu. Prezentuje bogactwo środowiska przyrodniczego, kulturowego, etnicznego i dziedzictwa tego regionu.

Gmina Zamość otacza pierścieniem miasto Zamość, którego Stare Miasto wpisane jest na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Założyciel Zamościa, Jan Zamoyski, wielki kanclerz i hetman koronny, urodził się w 1542 r. we wsi Skokówka, która obecnie znajduje się w granicach Gminy Zamość, największej gminy Województwa Lubelskiego pod względem liczby mieszkańców.

Poludniowe tereny Gminy sięgają Roztoczańskiego Parku Narodowego i Roztocza. Stanowią bramę do tej pięknej krainy, bogatej w wyjątkową faunę i florę. W 2019 r. niemal cały obszar Roztocza po stronie polskiej i ukraińskiej wszedł w granice Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”, również wpisanego na listę UNESCO. W jego granicach znalazła się czwarta część terytorium Gminy Zamość.

Roztocze to też unikalny w skali kraju klimat i atmosfera. Miasteczka pełne ciekawej historii, cennych zabytków, gęste lasy, rzadka zabudowa, cisza i kontakt z naturą, a także gościńscy mieszkańcy – to wszystko składa się na urokliwy i niepowtarzalny charakter tych miejsc.

Wszystkim, którzy będą oglądać album, a nie znają tej magicznej krainy, życzę inspiracji do jej odwiedzenia. A tych, którzy tu już byli, zachęcam do odkrywania Roztocza i Gminy Zamość na nowo, bo wszystko się tu zmienia i jest coraz lepsze.

WÓjt
Ryszard Gliwiński

Шановні!

Ви тримаєте в руках фотоальбом, який є одним із результатів проекту „Ровелове Розточчя – Разом попри кордони”, реалізований разом з партнерами з Польщі та України. Ця публікація є своєрідною мандрівкою через Громаду Замость та Розточчя. У ній представлено багатство природного, культурного, етнічного та історичного середовища цього регіону.

Громада Замость оточує місто Замость як кільце. Його Старе місто внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Засновник Замостя, – Ян Замойський, великий канцлер і коронний гетьман. Він народився в 1542 році в селі Скокувка, яке зараз знаходиться в межах Громади Замость. На даний момент найбільшою громади Любленської області за кількістю жителів.

Південні райони Громади сягають Національного Парку Розточчя та самого Розточчя. Вони є воротами в цю прекрасну країну, багату унікальною фауною та флорою. У 2019 році майже вся територія Розточчя на польській та українській сторонах увійшла до Транскордонного Біосферного Заповідника «Розточчя», який також внесено до списку ЮНЕСКО. В її межах знаходилася четверта частина території Громади Замость. Розточчя має унікальний клімат та атмосферу. Міста, сповнені цікавої історії, цінних пам'яток, густих лісів, розріджених будівель, тиші та контакту з природою, а також гостинних мешканців – все це додає чарівного та неповторного характеру цих місць.

.Бажаю всім, хто дивиться цей альбом, і хто не знає цього чарівного краю, надихнути його відвідувати. А для тих, хто вже побував тут, я закликаю вас відкрити для себе щось нове у Громаді Розточчя та в місті Замость, адже тут все змінюється і стає кращим.

Мер Комуни Замость – Ryszard Gliwiński

Dear Readers,

you are holding in your hands a photo album, which is one of the effects of the RoveLove Roztocze project – Together in spite of borders, realized together with partners from Poland and Ukraine. The publication is a kind of journey through the Zamosc Commune and Roztocze. It presents the richness of natural, cultural, ethnic and historical environments of this region.

The Zamosc Commune surrounds the City of Zamosc, whose Old Town is inscribed on the UNESCO World Heritage List. The founder of City of Zamosc, Jan Zamoyski, Grand Chancellor and Crown Hetman, was born in 1542 in the village of Skokówka, which is now within the boundaries of the Zamosc Commune, currently the largest municipality in the Lublin Voivodeship in terms of population.

The southern areas of the Commune reach the Roztocze National Park and Roztocze. They are the gateway to this beautiful land rich in unique fauna and flora. In 2019, almost the entire area of Roztocze on the Polish and Ukrainian side entered the borders of the Cross-Border Biosphere Reserve “Roztocze”, also included in the UNESCO list. One-quarter of the territory of the Zamosc Commune was included in its borders.

The Roztocze is also a unique climate and atmosphere on a national scale. Towns full of interesting history, valuable monuments, dense forests, rare buildings, silence and contact with nature, as well as hospitable residents – all this contributes to the charming and unique character of these places.

To all those who will be watching this album and do not know this magical land, I wish you an inspiration to visit it. And to those who have already been here, I encourage you to rediscover the Roztocze and the Zamosc Commune, because everything here is changing and getting better.

Mayor of the Zamosc Commune – Ryszard Gliwiński

Roztocze

- pogranicze państw, regionów i kultur

Roztocze to region pogranicza przyrodniczo-kulturowego. Kraina pełna osobliwości przyrodniczych, ważny korytarz ekologiczny, wyróżniająca się spośród kraj sąsiednich odmiennością krajobrazów. Roztocze, będąc pograniczem etnicznym, znane jest z wielu wydarzeń historycznych. Region od zarania swoich dziejów zamieszkały był przez ludność różniącą się pochodzeniem plemiennym i narodowościowym, językiem, religią, kulturą i obyczajami. Zamieszkała tu ludność nie wykazywała tożsamości regionalnej. Roztocze to region geograficzny niebędący nigdy dzielnicą historyczną. W przeszłości wchodziło w skład różnych jednostek terytorialno-administracyjnych i było podzielone granicami o charakterze lokalnym, jak i państwowym.

Roztocze to pasmo wapiennych wzgórz, 180 km długie i zaledwie kilkanaście kilometrów szerokie, o wyraźnie zaznaczającym się zmiennym krajobrazie, ciągnące się z północnego zachodu na południowy wschód, od Kraśnika do Lwowa. Odróżniające się od regionów sąsiednich wielkim zróżnicowaniem wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Ma to swoje konsekwencje w podziale na regiony, wg Buraczyńskiego wyróżniamy Roztocze: Gorajskie, Szczebrzeszyńskie, Tomaszowskie, Rawskie, Janowskie, Lwowskie. Roztocze to kraina różnorodna, region pogranicza przyrodniczego.

W części zachodniej – jest tu jedna z największych w Polsce gęstość wąwozów lessowych. Na 1 km² przypada nawet 10 km wąwozów. Wapienne Roztocze Środkowe charakteryzuje się połogimi wzgórzami

mi porośniętymi lasami i porozcinanymi wstęgami pól. W szczytowych partiach odsłaniają się malownicze skałki, doliny rzek: Tanew, Sopot, Szum wypływające z Roztocza, tworzą malownicze przełomy z progami skalnymi, nazywane tu szumami czy też szypotami. Atrakcją Roztocza są również skamieniałe drzewa w okolicy Siedlisk. Inny krajobraz ma Roztocze Wschodnie – Ukraińskie. W tej części regionu wzgórziesia sięgają 400 m n.p.m., różnice wzgórziesień dochodzą do 150 m, spłaszczone, porośnięte lasami grzbietu opadają ku równinom stromymi krawędziami porozcinanymi przez wąwozy i doliny. Prawdopodobnie od tych wąwozów „roztańczających” zbocza wzgórziesień wywodzi się nazwa całego regionu. Wzdłuż ukraińskiego grzbietu Roztocza przebiega główny europejski dział wodny pomiędzy zlewnią Morza Bałtyckiego (dopływ Bugu – Sołokija, Rata, Pełtew) i Morza Czarnego (Wereszczycą do Dniestru). Roztocze to kraina osobliwości przyrodniczych. Na zachodniej krawędzi występują źródła, zawierające wody siarczkowe w części polskiej, znane jest uzdrowisko w Horyńcu, w części ukraińskiej znajdują się uzdrowiska balneologiczne w Szkle i Niemirowie o tradycjach sięgających czasów króla Jana III Sobieskiego. Roztocze to jedna z krajów w Polsce o największej liczbie dni słonecznych. Roztocze to ważny korytarz ekologiczny, wąski łącznik spinający Wyżyny Polskie z Podolem, umożliwiający wędrówkę roślin i zwierząt. Dzięki temu mamy na Roztoczu i w regionach sąsiednich elementy flory południowej, górskiej i pochodzące z północy

relikty polodowcowe. Roztocze to ważna granica przyrodnicza, przebiega tędy północno-wschodnia granica zasięgu takich gatunków drzew, jak: buk, jodła, świerk, jawor. Równie ciekawa jest fauna regionu. Regularnie w leśnych ostępach widywane są tu wilki i rysie. Ostatnie badania wskazują, że na Roztoczu występują wschodnie gatunki fauny. Stwierdzono występowanie: minoga ukraińskiego, rzekotki wschodniej, padalca kolchidzkiego, niewykluczone, że populacja wilka na Roztoczu, tak inna genetycznie od wilków występujących na Mazurach czy w Karpatach ma również wschodnią prowincję. Wskutek zmian klimatycznych na Roztoczu częściej obserwowana jest żołna czy modliszka – gatunki kojarzone z ciepłym i suchym klimatem. Jednym z największych walorów Roztocza są lasy, wśród nich na szczególną uwagę zasługuje buczyna karpacka i bór jodłowy. Roztocze to region osobliwości, objęty różnego rodzaju formami ochrony przyrody. W Polsce w centrum Roztocza położony jest Roztoczański Park Narodowy otoczony pięcioma parkami krajobrazowymi. Jest tu 20 rezerwatów, około 28 użytków ekologicznych oraz liczne pomniki przyrody i stanowisko dokumentacyjne. Roztocze w dużej części wpisane zostało w europejską sieć ekologiczną NATURA 2000. Ostoja siedliskowa „Roztocze Środkowe” obejmuje wielką różnorodność przyrodniczą tego regionu wraz z rzadkimi siedliskami roślin i zwierząt. Ostoję ptasią „Roztocze” powołano m.in. do ochrony ok. 55 najcenniejszych gatunków wskaźnikowych ptaków. Na Roztoczu ukraińskim funkcjonuje Jaworowski Przyrodniczy Park Narodowy, Zapovednik Roztocze, Rawsko-Janowski Park Krajobrazowy, cztery rezerwaty przyrody – ochrona przyrody jest tam utrudniona ze względu na największy w tej części Europy poligon wojskowy.

Roztocze na przestrzeni wieków było regionem pogranicza, współcześnie przecięte jest granicą Polsko-Ukraińską, która jest jednocześnie granicą Unii Europejskiej.

Roztocze od zarania swoich dziejów było krają zamieszkałą przez ludność różniącą się pochodzeniem. W obrębie tego kilkunarodowościowego i wyznaniowego konglomeratu każda różniąca się społeczność starała się z jednej strony utrzymać swoją odrębność i tożsamość, z drugiej zaś była poddawana procesom wzajemnego przenikania się rozlicznych elementów, głównie o charakterze kulturowym, z których wyrastały niekiedy nowe wartości. Społeczności te, zwłaszcza w okresie zbrojnych konfliktów, siłą narzuconych zaborów i nieakceptowanych odgórnych granicznych decyzji i innych czynników rozpalających antagonizmy narodowościowe i wyznaniowe, toczyły okrutne i niekiedy wyniszczające boje. O wielokulturowości zaświadczają dziś nazwy wpisane w roztoczański krajobraz, cmentarze oraz zabytki kultury materialnej, które ocalały z wojennej zawieruchy.

W okresach pokoju na roztoczańskim pograniczu wielonarodowościowa społeczność koegzystuje ze sobą, tworząc w obrębie kultury materialnej i duchowej niekiedy wspaniałe dzieła. W okresach wojen wzajemnie się wyniszczali. Widać to najwyraźniej na przykładzie Lwowa – największej roztoczańskiej metropolii.

Wydarzenia na Roztoczu były konsekwencją zdarzeń rozgrywających się na terenie kraju, w czasie spokoju związane były z tworzeniem kultury materialnej i niematerialnej. Podczas wojen ograniczały się do przemarszu wojsk, walk, rabunków, wysiedleń,niszczenia dorobku kulturalnego. Region znany jest z kilku ważnych wydarzeń historycznych, nieustety głównie militarnych: w 1657 r. pod Magierowem, Żółkwią, Kulikowem Stefan Czarnecki rozbił oddziały węgierskiego księcia Rakoczego. W 1672 r. pod Niemirowem hetman Jan Sobieski pokonał Tatarów. W czasie powstania styczeńiowego 1863 r. pod Józefowem, Paniąwą, Batorzem walczył oddział Marcina Lelewela Borełowskiego. Podczas I wojny

światowej Roztocze było areną bitew rosyjsko-austriackich. We wrześniu 1939 r., tocząc liczne bitwy, przez Roztocze wycofywały się polskie oddziały walczące z Niemcami i Rosjanami. W czerwcu 1941 r. oddziały niemieckie walczyły z wojskami rosyjskimi. Roztocze w latach 1939–1945, było terenem aktywnej działalności oddziałów partyzanckich walczących w obronie ludności polskiej przed Niemcami i bojówkami UPA.

Roztocze jako region geograficzny to pogranicze etniczne zasiedlane przez Polaków z zachodu, przez Rusinów od wschodu, mieli tu swoje miejsce także Żydzi, Ormianie, Niemcy, Węgrzy, Włosi, Angliści, którzy osiedlali się tu za czasów Ordynacji Zamojskiej. To region trzech wielkich rodów magnackich: Zamojskich, Żółkiewskich i Sobieskich, będących fundatorami wielu obiektów świeckich i sakralnych. Roztocze to pogranicze kultur, zachowały się do dziś liczne kościoły – w stylu renesansu lubelskiego w Szczebrzeszynie i Turbinie, cerkwie – szczególnie urokliwe te na Roztoczu Wschodnim w Hrebennem, Radrużu, Siedliskach i Roztoczu Południowym w Potyliczu, Krechowie i Żółkwi. Budynki dawnych synagog w Szczebrzeszynie, Józefowie po stronie polskiej czy też w Żółkwi na Ukrainie. O panującej tu przez wieki mozaice narodowościowej przypominają liczne cmentarze, a wielokulturowość do dziś wpisana jest w nazwy malowniczo położonych miejscowości.

Największą Roztoczańską metropolią jest Lwów, zamieszkały przez prawie milion mieszkańców. Miasto wpisane w 1998 r. na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO, jak i położony w bezpośrednim sąsiedztwie Roztocza Zamość (od 1992 r.). W 2013 r. na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury wpisano cerkwie w Radrużu, po stronie polskiej Roztocza oraz Potyliczu i Żółkwi po stronie ukraińskiej. W dół uznania dla walorów przyrodniczych i kulturowych Roztocza w 2019 r. UNESCO wpisało region do Światowej Sieci Rezerwatów Biosfery w ramach projektu Człowiek i Biosfera. Od tego czasu Roztocze jest Transgranicznym Rezerwatem Biosfery.

Roztocze to region inspiracji dla naukowców, poetów, literatów, malarzy. Obraz Roztocza w architekturze literaturze, sztukach plastycznych, fotografii i muzyce odzwierciedla wielokulturowość regionu. W przyrodniczych badaniach naukowych jawi się zaś jako różnorodny region pogranicza przyrodniczego. To region nieodkryty, o bardzo dużych walorach przyrodniczo-kulturowych, stanowiący ważny moduł w sieci ochrony przyrody, który wpisuje się na turystyczną mapę Polski i Europy. Roztocze. Dla jednych nic nieznacząca nazwa. Dla drugich słowo pełne niezwykłych treści, zachwytu nad ojczystą przyrodą, zabytkami kultury i magicznym urokiem krajobrazów. Miejsce niezwykłe.

Tadeusz Grabowski

Розточчя

– рубіж країн, регіонів та культур

Розточчя – це регіон природного та культурного рубежу. Розточчя – це край повний природних особливостей, важливий екологічний коридор, що відрізняється від сусідніх земель різноманітністю ландшафтів. Розточчя, будучи етнічним рубежом, відоме багатьма історичними подіями. З самого початку своєї історії регіон був населений людьми, які різнилися племінним та національним походженням, мовою, релігією, культурою та звичаями. Люди, які жили тут, не виявляли жодної регіональної ідентичності. Розточчя – географічний регіон, який ніколи не був історичним районом. У минулому цей регіон належав до різних територіальних та адміністративних одиниць і був розділений місцевими та національними кордонами.

Розточчя – це діапазон вапнякових пагорбів завдовжки 180 км і ширину лише десяток кілометрів, з чітко позначенім мінливим ландшафтом, що простягається з північного заходу на південний схід, від Красника до Львова. Воно відрізняється від сусідніх регіонів великим внутрішнім і зовнішнім різноманіттям. Таке різноманіття має вплив на поділ регіонів. За словами Бурачинського ми можемо розрізнати Розточчя: Горайське, Щебежинське, Томашовське, Равське, Яновське, Львівське. Розточчя – це різноманітна земля, регіон природного рубежу.

У західній частині – знаходиться одна з найбільших щільностей лесових ярів у Польщі. На 1 км² припадає навіть 10 км ярів. Вапняки Центрального Розточчя

мають характерні пагорби, вкриті лісами і розмежовані стрічками полів. У верхніх частинах відкриваються мальовничі скелі, долини річок: Танев, Сопот, Шум, які витікають з Розточчя і створюють мальовничі ущелини зі скельними порогами, їх називають тут шумом або шипотом. Ще одна визначна пам'ятка Розточчя – скам'янілі дерева в околицях Седліска. Східноукраїнський регіон Розточчя має інший ландшафт. У цій частині регіону пагорби сягають 400 м над рівнем моря, різниця між висотою пагорбів сягає до 150 м, плоскі хребти покриті лісами – спускаються до рівнин із крутими краями, розмежованими ущелинами та долинами. Назва всього регіону, ймовірно, походить від цих ярів, які «розкидають» схили пагорбів. Вздовж українського хребта Розточчя проходить основний вододіл Європи між водозбором Балтійського моря (притоки Бугу – Солокія, Рата, Пелтев) та Чорним морем (з Верещиці до Дністра). Розточчя – край природних особливостей. На західному краю є джерела, що містять сульфідні води, у польській частині є курорт у Горинці, а в українській частині – бальнеологічні курорти у Шклі та Немирові з традиціями, що датуються часами короля Яна III Собеського. Розточчя – одна з земель Польщі з найбільшою кількістю сонячних днів. Розточчя – важливий екологічний коридор, вузький з'єднувач, що об'єднує польські височини з Поділлям, а також дозволяє подорожувати рослинам та тваринам. Як результат, у Розточчі та сусідніх регіонах

ми маємо елементи південної та гірської флори, а також льодовикові реліквії з півночі. Розточчя – важлива природна межа, тут проходить північно – східний кордон таких видів дерев, як: бук, ялиця, ялина, явр. Не менш цікавою є фауна регіону. В лісових затоках регулярно помічаються вовки та рисі. Останні дослідження показують, що на території Розточчя виступають східні види фауни. Виявлено: українську багряницю, східну райку, веретілицю східну, не виключено, що популяція вовків на Розточчі генетично відрізняється від вовків яких можна зустріти на Мазурах та в Карпатах, має також східну провінцію. Внаслідок змін клімату на Розточчі можна зустріти бджолоїдку та богомола – види, що асоціюються з теплим і сухим кліматом. Однією з найбільших цінностей Розточчя – є ліси, серед них на особливу увагу заслуговує карпатський буковий і ялиновий ліс. Розточчя – регіон особливостей, охоплений різними формами охорони природи. В Польщі, в центрі Розточчя, розташований Національний парк Розточчя, оточений 5 ландшафтними парками. Знаходить-ся тут 20 заповідників, близько 28 екологічних об'єктів, численні пам'ятки природи та пункт документації. Розточчя значною мірою було внесене до європейської екологічної мережі NATURA 2000. Притулок для проживання «Центральне Розточчя» (Roztocze Środkowe) охоплює велике природне різноманіття цього регіону разом з рідкісними природніми середовищами рослин та тварин. Притулок для птахів «Розточчя» був заснований, між іншим, для охорони близько 55 найцінніших індикаторних видів птахів. В українському Розточчі функціонує Яворівський національний природний парк, Заповідник Розточчя, Равсько-Яновський ландшафтний парк, 4 природні заповідники – охороняти природу в цьому місці важко через найбільший військовий полігон в цій частині Європи.

Протягом століть Розточчя було прикордонним регіоном, сьогодні воно розмеж-

оване польсько – українським кордоном, який також є кордоном Європейського Союзу. З самого початку своєї історії Розточчя населяли люди різного походження. Всередині цього багатонаціонального та релігійного конгломерата, кожна громада намагалась, з одного боку, зберегти свою індивідуальність та ідентичність, а з іншого боку, зазнавала процесів взаємопроникнення численних елементів, в основному культурного характеру, з яких, з часом з'явилися нові цінності. Ці громади, особливо в період збройних конфліктів, силою накладених розділів та неприйнятними рішеннями верхівок про кордон та ще іншими чинниками, що розпалювали національні та релігійні антагонізми, вели жорстокі та інколи руйнівні битви. Сьогодні мультикультуралізм підтверджується назвами, вписаними в ландшафт Розточчя, кладовища та пам'ятки матеріальної культури, що пережили смуту війни. У періоди миру на прикордонній території Розточчі багатонаціональна спільнота співіснувала між собою, створюючи часом чудові твори в межах матеріальної та духовної культури. За часів війни вони знищували один одного. Найяскравіше це видно на прикладі Львова – найбільшої метрополії в Розточчі.

Події в Розточчі були наслідком подій, які відбувались в країні. Діяльність у Розточчі в період спокою була пов'язана зі створенням матеріальної та нематеріальної культури. Під час війн вона обмежувалися маршами військ, боями, грабежами, виселенням та знищеннем культурної спадщини. Регіон відомий кількома важливими подіями, на жаль, переважно військовими: у 1657р. Стефан Чарнецький розгромив війська угорського князя Ракоці поблизу Магерова, Жовкви, Кулікова. У 1672 році гетман Ян Собеський переміг татар під Немировом. Під час січневого повстання 1863 року поблизу Юзефова, Панасувки та Батожа воював підрозділ Марчіна Лелевеля Бореловського. Під час Першої

світової війни Розточчя було ареною російсько-австрійських битв. У вересні 1939 року польські війська, які вели численні бої з німцями та росіянами, відступили. У червні 1941 року німецькі війська воювали з російськими військами. Розточчя в 1939 – 1945 роках було зоною активної діяльності партизанських загонів, які боролися за захист польського населення проти німців та бойовиків УПА. Розточчя, як географічний регіон – це етнічний рубіж, населений поляками на заході, русинами на сході, мали тут свої помешкання також євреї, вірмени, німці, угорці, італійці, англійці, які оселялись тут за часів Замойської ординації. Це регіон трьох великих магнатських родин: Замойських, Жолкевських та Собеських, які заснували багато світських та сакральних споруд. Розточчя – це рубіж культур. Численні костели збереглися до наших днів, наприклад у стилі люблінського відродження в Щебежшині та Туробіні, а церкви – особливо чарівні у східній частині Розточчя в Гребенному, Радружі, Седлісках та південному Розточчі в Потеличі, Крехові та Жовкві. Будинки колишніх синагог знаходяться в Щебежшині, Юзефові на польській стороні, а на українській стороні – в Жовкві. Численні кладовища нагадують про етнічну мозаїку, що панувала тут протягом століть, а різноманіття культури можна відчути в назвах мальовничо розташованих міст.

Найбільша метрополія Розточчя – Львів, в якому проживає майже 1 мільйон жителів. Місто внесено в 1998 році до списку

світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також Замость, яка знаходиться безпосередньо по сусідству Розточчя (від 1992р). У 2013 році були внесені до списку світової культурної спадщини православні церкви в Роздріжку по польській стороні Розточчя, натомість по українській стороні – церква в Потеличі та Жовкві. Визнаючи природні та культурні цінності Розточчя, у 2019 році ЮНЕСКО внесла цей регіон до Всесвітньої мережі Біосферних Заповідників у рамках проектів «Людина та біосфера». З того часу Розточчя є транскордонним біосферним заповідником.

Розточчя – це регіон натхнення для вчених, поетів, письменників, художників. Образ Розточчя в архітектурі, літературі, образотворчому мистецтві, фотографії та музиці відображає різноманіття культури цього регіону. У природознавчих наукових дослідженнях воно представляється різноманітним регіоном природного рубежу. Це нерозкритий регіон з великими природними та культурними цінностями, що становить важливий модуль у природоохоронній мережі, який є частиною туристичної карти Польщі та Європи.

Розточчя. Для деяких назва, яка не означає нічого. Для інших – слово наповнене надзвичайним змістом, захопленням рідною природою та пам'ятками культури а також магічним шармом пейзажів Розточчя. Дивовижне місце.

Тадеуш Грабовські

Roztocze

– a border of countries, regions and cultures

The Roztocze is a border region of different cultures and nature. A land full of natural peculiarities, an important ecological corridor, distinguished from the neighboring lands by its diversity of landscapes. Being an ethnic borderland, the Roztocze is known for many historical events. Since the beginning of its history, the region has been inhabited by people of different tribal and national origin, language, religion, culture and customs. The people living here did not show any regional identity. The Roztocze is a geographical region that never was a historical district. In the past, it was part of different territorial-administrative units and was divided by both local and national borders.

The Roztocze is a range of limestone hills 180 km long and only a dozen or so kilometers wide, with a distinctly variable landscape, stretching from northwest to southeast, from Kraśnik to Lwów. It is distinguished from the neighboring regions by great internal and external diversity. This has its consequences in terms of regions – according to Buraczyński, we distinguish several of Roztocze parts: Gorajskie, Szczebrzeszyńskie, Tomaszowskie, Rawskie, Janowskie, Lwowskie. The Roztocze is a diverse land, a borderland region of different nature.

In the western part, there is one of the largest numbers of loess ravines in Poland. This means even 10 km of ravines per 1 km². The calcareous Central Roztocze is characterized by lowland hills overgrown with forests and ribbons of fields. In the top parts, picturesque rocks and river valleys

are exposed: Tanew, Sopot and Szum rivers flowing out of Roztocze create picturesque dales with rocky thresholds, called here “szumy” or “szypoty”. Another attraction of the Roztocze is fossilized trees near Siedliszka. The Eastern Roztocze – Ukrainian part – has a different landscape. In this part of the region, the hills reach 400 m above sea level, the differences in elevation reach up to 150 m, flattened ridges overgrown with forests fall towards the plains with steep edges cut by ravines and valleys. It is likely that the name of the entire region derives from these ravines “destroying” (in old Polish “roztaczać”) the slopes of the hills. Along the Ukrainian ridge of the Roztocze runs the main European watershed between the Baltic Sea (tributaries of the Bug River – Solokija, Rata, Poltva) and the Black Sea catchment area (Wereszczycia to Dniester). The Roztocze is a land of natural curiosities. On the western edge, there are springs containing sulfide waters. In the Polish part, there is a well-known health resort in Horyniec, in the Ukrainian part, there are balneological spas in Shklo and Nemyriv with traditions dating back to the times of King John III Sobieski. The Roztocze is one of the lands in Poland with the highest number of sunny days. The Roztocze is an important ecological corridor, a narrow link connecting the Polish Uplands with Podolia, enabling the migration of plants and animals. Thanks to this, we have in the Roztocze and neighboring regions elements of southern and mountain flora, as well as post-glacial relics from the north. The Roztocze is an important nat-

ural boundary, the north-eastern border of the range of such tree species as: beech, fir, spruce, sycamore. The fauna of the region is equally interesting. Wolves and lynxes are regularly seen here in the woods. Recent studies indicate that Eastern fauna species can be found in the Roztocze. These are, for example: Ukrainian lamprey, eastern tree frog, eastern slowworm. It is not excluded that the wolf population in the Roztocze is so genetically different from the wolves found in Masuria or the Carpathians, is old of eastern origin. As a result of climate change, bee-eaters and praying mantises are more frequently observed in the Roztocze – species associated with a warm and dry climate. One of the biggest advantages of the Roztocze are forests, among them, the Carpathian beech and fir coniferous forest deserve special attention. The Roztocze is a region of peculiarities, covered by various forms of nature protection. In Poland, in the center of Roztocze, there is the Roztocze National Park surrounded by 5 landscape parks. There are 20 reservations of about 28 ecological landscapes and numerous natural monuments and documentation sites. The Roztocze is largely inscribed in the European ecological network NATURA 2000. The habitat refuge "Middle Roztocze" includes the great natural diversity of this region with rare plant and animal habitats. The "Roztocze" bird sanctuary was established, among others, to protect about 55 most valuable indicator bird species. In the Ukrainian Roztocze, there is Jaworowski National Nature Park, Zapovednik Roztocze, Rawsko-Janów Landscape Park, 4 nature reservations – nature protection is difficult here due to the largest military training ground in this part of Europe.

Over the centuries, the Roztocze has been a border region, nowadays it is crossed by the Polish-Ukrainian border, which is also the border of the European Union.

Since the beginning of its history, the Roztocze has been a land inhabited by

people of different origins. This included a multinational and multireligious conglomerate, where each different community tried on the one hand to maintain its individuality and identity, and on the other hand was subjected to processes of mutual permeation of various elements, mainly of a cultural nature, from which new values sometimes emerged. These communities, especially in times of armed conflict, partitions imposed by force and unacceptable top-down decisions and other factors that ignited national and religious antagonisms, fought cruel and sometimes devastating battles. Today, multiculturalism is confirmed by names inscribed in the Roztocze landscape, cemeteries and monuments of material culture that survived the turmoil of war. During periods of peace in the Roztocze borderland, the multinational community coexists with each other, creating sometimes wonderful works within the material and spiritual culture. During the wars, they destroyed each other. This can be clearly seen in the example of Lviv – the largest metropolis in the Roztocze.

The events in the Roztocze were the consequence of events taking place in the country. Activities in the Roztocze during the time of peace were connected with the creation of material and non-material culture. During the wars, they were limited to marching troops, fighting, robbery, displacement, or destruction of cultural heritage. The region is known for several important historical events, unfortunately mainly military ones: in 1657, Stefan Czarnecki smashed the troops of the Hungarian prince Rakoczi near Maheriw, Zhovkva and Kulikov. In 1672, near Nemyriv, hetman John Sobieski defeated the Tatars. During the January Uprising of 1863, a unit of Marcin "Lelewel" Borelowski fought near Józefów, Panasówka and Batorz. During World War I, the Roztocze was an arena of Russian-Austrian battles. In September 1939, during numerous battles, Polish units fight-

ing Germans and Russians were retreating through the Roztocze. In June 1941, German troops fought against Russian troops. In the years 1939-1945, the Roztocze was the area of activity of partisan units fighting in defense of the Polish population against the Germans and UPA militias.

The Roztocze as a geographical region is an ethnic borderland inhabited by Poles from the west, by Ruthenians from the east; also Jews, Armenians, Germans, Hungarians, Italians, Englishmen settled here during the Zamosc Ordinance. It is a region of three great magnate families: Zamoyski, Żółkiewski and Sobieski, who founded many secular and sacred buildings. The Roztocze is a borderland of cultures. Numerous churches have been preserved to this day – in the style of the Lublin Renaissance in Szczebrzeszyn and Turobin, orthodox churches – especially charming are those in the Eastern Roztocze in Hrebenne, Radruż, Siedliska, and the Southern Roztocze in Potylicz, Krehiv and Zhovkva. The buildings of former synagogues in Szczebrzeszyn, Józefów on the Polish side, or in Zhovkva in Ukraine. The mosaic of nationalities that has prevailed here for centuries is recalled by numerous cemeteries, and multiculturalism is still present inscribed in the names of picturesquely located towns.

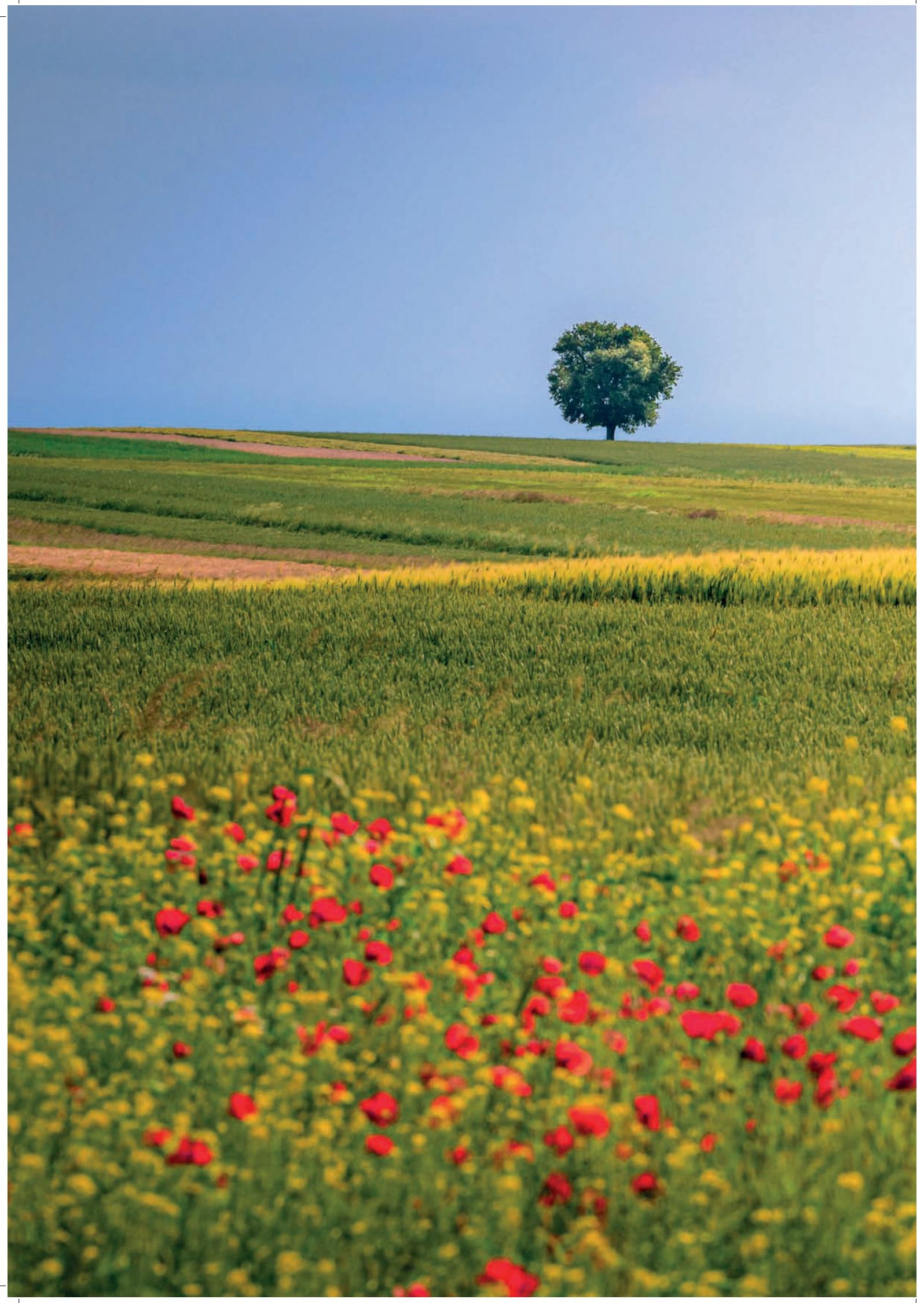
The largest Roztocze metropolis is Lviv, with almost 1 million inhabitants. The city

was inscribed on the UNESCO World Cultural Heritage List in 1998 as well as Zamōć located in the immediate vicinity of the Roztocze (since 1992). In 2013, Radruż orthodox churches on the Polish side of the Roztocze, as well as in Potylicz and Zolkva on the Ukrainian side were included on the World Cultural Heritage List. In recognition of the natural and cultural values of the Roztocze in 2019, UNESCO included the region in the World Network of Biosphere Reserves under the Man and Biosphere projects. Since then, the Roztocze is a Cross-Border Biosphere Reserve.

The Roztocze is a region of inspiration for scientists, poets, writers and painters. Roztocze's image in architecture, literature, fine arts, photography and music reflects the region's multiculturalism. In natural sciences research, it appears to be a diverse region of nature borderland. It is an undiscovered region with very high natural and cultural values, constituting an important module in the nature protection network, which fits into the tourist map of Poland and Europe. Roztocze. For some, the name is insignificant. For the others, a word full of unusual content, admiration for the native nature, cultural monuments and the magical charm of Roztocze landscapes. An unusual place.

Tadeusz Grabowski

Gmina Zamość

The Zamosc Commune. Громада Замость

O gminie

Zamość nazywany jest „perłą renesansu”.

Pozostając w tej poetyce Gminę

Zamość możemy nazwać „pierścieniem” okalającym ową perłę. Jest to największa gmina wiejska w województwie lubelskim, zarówno pod względem obszaru (197 km kw.), jak i liczby ludności (23 500). Tworzy ją obecnie 35 sołectw.

Przez wieki dzieje tych obszarów były związane z rodem Zamoyskich. To tu w zameczku na Skokówce, 19.03.1542 r., urodził się Jan Zamoyski, przyszły kanclerz i hetman wielki koronny, założyciel Zamościa.

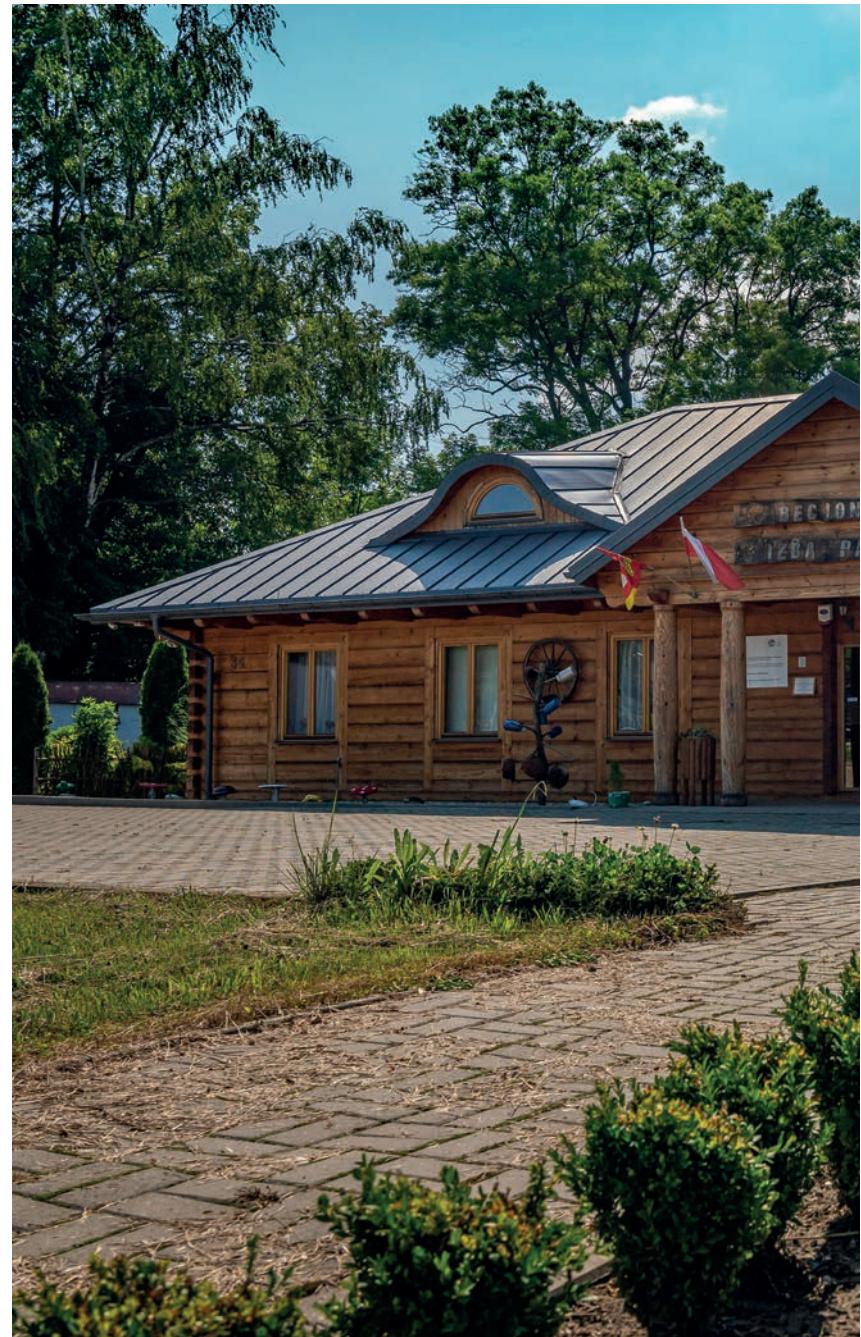
Południowe tereny Gminy Zamość sięgają Roztocza i Roztoczańskiego Parku Narodowego, a jedna czwarta jej powierzchni wchodzi w skład

Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”. Zmotoryzowanemu turystie dotarcie do nas ułatwiają ważne szlaki komunikacyjne: tu krzyżują się droga krajowa nr 17 Warszawa – Lwów oraz droga krajowa nr 74 do Łucka.

Gmina Zamość oferuje wiele atrakcji turystycznych. Ścieżka Rowerowa Gminy Zamość, o długości 40,5 km, to najbardziej znana i uczęszczana przez turystów jadących z Zamościa na Roztocze trasa rowerowa. Utworzone i oznakowane w ramach projektu „RoweLove Roztocze” dwa nowe szlaki rowerowe, „Traktem Ordynackim” oraz „Po Wzgórzach Roztocza”, połączyły gminną ścieżkę z Centralnym Szlakiem Rowerowym Roztocza oraz Wschodnim Szlakiem Rowerowym Green Velo.

Na terenie gminy, w Wólce Wieprzeczej, ma swój początek Ułański Szlak Konny stanowiący fragment Roztoczańskiego Szlaku Konnego. Biegnie tedy również część pieszego szlaku im. Aleksandry Wachniewskiej otaczającego Roztoczański Park Narodowy. W okolicach Centrum Geoturystycznego w Lipsku Polesiu, powstałego w ramach projektu „RoweLove Roztocze”, przebiega szlak pieszy im. Władysławy Podobińskiej mający swój początek w Zamościu, a kończący się w Suścu.

Gmina Zamość oferuje także dwie trasy nordic walking – trasa 1. Lipsko-Polesie – przez kompleksy leśne oraz trasa 2. Lipsko-Polesie – wokół kapliczki św. Romana.

Budynek Regionalnej Izby Pamięci w Wysokiem.

Будівля періональної меморіальної кімнати у Високе.

The building of the Regional Chamber of Memory
in Wysokie. Fot. Marek Rajtar

Wnętrza Izby Pamięci. Інтер’єри Меморіальної кімнати.
Interiors of the Memorial Room. Fot. GOK Gminy Zamość

Rzeka Wieprzec. Річка Вепржец. The Wieprzec River. Fot. Marek Rajtar

Про Громаду

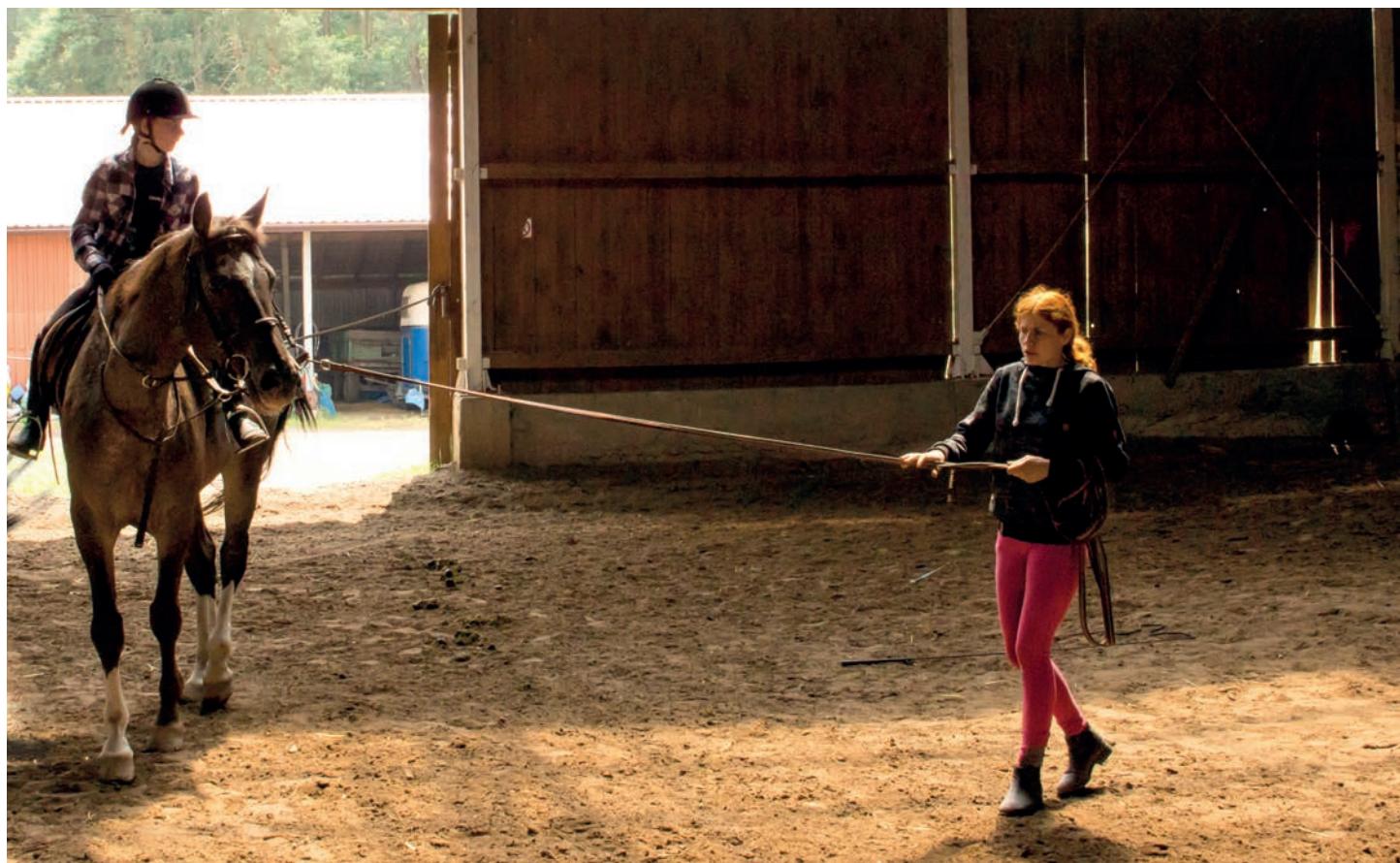
Замость називають „перлиною епохи Відродження”. Залишаючись у цій поетиці, ми можемо назвати Громаду Замость «кільцем», що оточує цю перліну. Це найбільша сільська громада в Люблінській області, як за площею (197 квадратних км), так і за кількістю населення (23 500). Наразі вона складається з 35 солтиств. Протягом століть історія цих районів була пов’язана з родиною Замойських. Саме тут, у маленькому замку в Скоківці, 19 березня 1542 року народився Ян Замойський, майбутній канцлер і великий коронний гетьман, засновник Замостя. Південні райони Громади Замость доходять до Розточчя та Національного Парку Розточчя, а четверть його площин є частиною Транскордонного Біосферного Заповідника „Розточчя”. Для змоторизованих туристів доступ до нас полегшується важливі шляхи зв’язку: саме тут перетинаються національна дорога № 17 Варшава – Львів та національна дорога № 74 до Луцька. Громада Замость пропонує багато туристичних визначних пам’яток. Велосипедна стежка Громади Замость, довжиною 40,5 км є найвідомішим та найбільш відвідуванним туристами, які подорожують із Замостя до Розточчя, велосипедним маршрутом. Створені та позначені, як частина проекту „Ровелове Розточчя” („RoweLove Roztocze”), два нові велосипедні маршрути, „Тракт Ординацький” та „На пагорбах Розточчя”, з’єднали трасу Громади з Центральною велосипедною стежкою Розточчя та Східною велосипедною стежкою Грін Вело (Green Velo). На території Громади Замость, у місті Вулька-Вепшецька починається Уланський Кінний Шлях, що є частиною Кінного Шляху Розточчя. Також є частина пішохідної стежки ім. Олександри Вахневської, яка оточує Національний Парк Розточчя. Поблизу від Центру Геотуризму в Ліпську-Полесе, створеного в рамках проекту „Ровелове Розточчя”, розташована пішохідна стежка імені Владиславі Подобінської, що починається в Замості та закінчується в Сусеці. Громада Замость пропонує також два пішохідні маршрути нордік волкінг (nordic walking) – маршрут 1 Ліпсько-Полесе – через лісові комплекси та маршрут 2 Ліпсько-Полесе – навколо каплиці святого Романа.

Stadnina koni w Wólce Wieprzeckiej. Początek Ułańskiego Szlaku Konnego. Стайня для коней в Вулька-Вепшецька.

Початок Уланського Кінного Шляху. The stud farm in Wólka Wieprzeca. The beginning of the Uhlan Horse Trail.

Fot. Monika Kucharczyk

Wieża widokowa w Lipsku-Polesiu na trasie szlaku rowerowego „Po Wzgórzach Roztocza” powstała w ramach projektu „RoweLove Roztocze – razem pomimo granic”. Оглядова вежа в Ліпсько-Полесі за маршрутом велосипедного маршруту „По пагорбах Розточчя” була створена в рамках проекту „Ровелюве Розточчя” – разом, незважаючи на межі”. The lookout tower in Leipzig-Polesie on the route of the bicycle trail “Po wzgórzach Roztocza” (On the Hills of Roztocze) was built as part of the project “B(L)ike Roztocze together in spite of borders”. Fot. Marek Rajtar

About the Commune

City of Zamosc is called the „pearl of the Renaissance”. Remaining in this poetic nomenclature, the Zamosc Commune can be called the „ring” surrounding this pearl. It is the largest rural municipality in the Lublin Voivodeship, both in terms of area (197 square km) and population (23 500). It is currently made up of 35 village administrations. For centuries, the history of these areas was connected with the Zamoyski family. It was here in the castle in Skokówka, on 19.03.1542, that Jan Zamoyski, the future Chancellor and Grand Hetman of the Crown, founder of City of Zamosc, was born. The southern areas of the Zamosc Commune reach the Roztocze and Roztocze National Park, and a quarter of its area is part of the „Roztocze” Cross-Border Biosphere Reserve. Important communication routes make it easier for the motorized tourist to reach us: here the national road No. 17 Warsaw – Lviv and the national road No. 74 to Lutsk intersect. The Zamosc Commune offers many tourist attractions. The 40.5 km long Bicycle Route of the Zamosc Commune is the most famous and frequented by tourists going from City of Zamosc to the Roztocze. Created and marked within the framework of the „B(L)ike Roztocze” project, two new bicycle trails, „Trakt Ordynacki” (the Ordinance Trail) and „Po Wzgórzach Roztocza” (On the Hills of Roztocze), have connected the municipality trail with the Central Roztocze Cycle Trail and the Eastern Green Velo Cycle Trail. In the commune, in Wólka Wieprzecka, the Uhlan Horse Trail begins, being a part of the Roztocze Horse Trail. There is also a part of the hiking trail named after Aleksandra Wachniewska surrounding the Roztocze National Park. In the vicinity of the Geotourism Center in Leipzig Polesie, created as part of the „B(L)ike Roztocze” project, there is a walking trail named after Władysława Podobińska, starting in City of Zamosc and ending in Susiec. The Zamosc Commune also offers two Nordic Walking routes – route 1. Leipzig Polesie – through forest complexes – and route 2. Leipzig Polesie – around the Chapel of St. Roman.

Figura św. Nepomucena w Pniówku. Фігура святого Непомуцького в Пніовку. Figure of St. Nepomucene in Pniówek. Fot. Andrzej Kucharczyk. На сусідній сторінці, зверху: Сітанець – пам'ятник смерті. На сусідній сторінці, зверху: Сітанець – пам'ятник смерті. Fot. Marek Rajtar, kapliczka w Wólce Wieprzeckiej. Каплиця у Вулька-Вепшецька. Chapel in Wólka Wieprzecka. Fot. Monika Kucharczyk

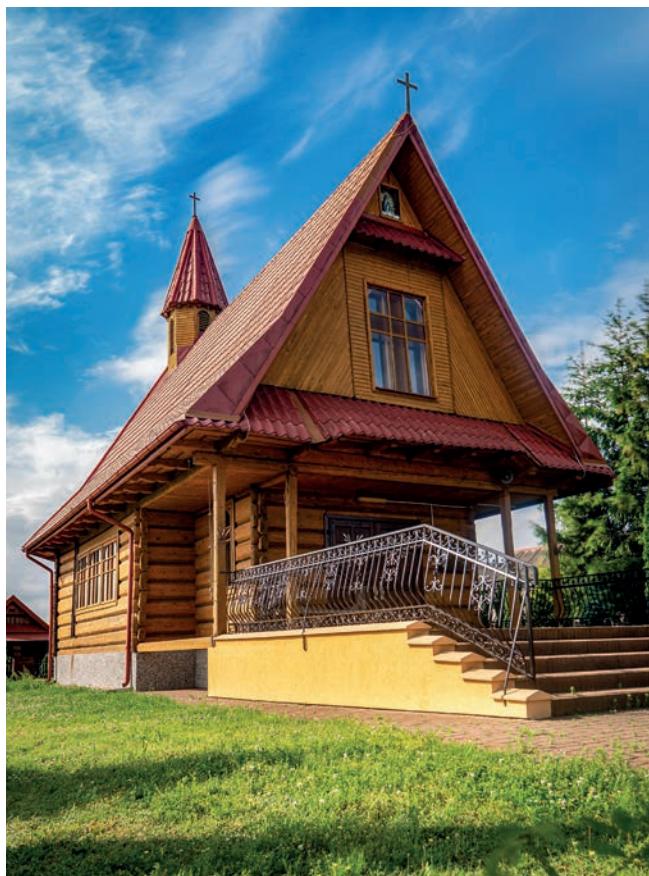

Kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła w Sitańcu. Костел святого Варфоломія Апостола у Сітаньці. Church of St. Bartholomew the Apostle in Sitaniec.
Fot. Marek Rajtar

Od góry: kapliczka św. Romana w Lipsku-Polesiu. Początek gminnych tras nordic walking, Zawada – cmentarz z okresu I wojny światowej. Zверху: Каплиця святого Романа в Ліпсько-Полесе. Початок маршрутів нордік волкінг (nordic walking), Завада – кладовище часів Першої світової війни. From the top: Chapel of St. Roman in Leipzig-Polesie. Start of the municipal nordic walking routes, Zawada – cemetery from the World War I period. Fot. Marek Rajtar

Od góry: po lewej kościół w Zarzeczu, obok – kaplica w Mokrem. Niżej – dzwonnica z XVIII w. w Sitanyci. Zверху: сліва Костел в Зажече, поруч – каплиця в Мокре.

Внизу – дзвіниця XVIII століття в Сітаньці. From the top: on the left is the church in Zarzecze, next to it – the chapel in Mokre.

Below – the 18th-century belfry in Sitaniec. Fot. Marek Rajtar

Lotnisko w Mokrem założone w 1928 roku. Аеропорт у Мокре був заснований у 1928 році. The airport in Mokre was established in 1928. Fot. Marek Rajtar

Przyrodnicze unikaty

Na wędrówców chcących podziwiać unikalne gatunki zwierząt czeka rezerwat Hubale. Powstał w 1982 r. na gruncie wsi Mokre dla ochrony susła perełkowanego – małego gryzonia z rodziny wiewiórkowatych, wpisanego do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Zwierzątko jest turystycznym symbolem Gminy Zamość. Na terenie rezerwatu znajduje się też wczesnośredniowieczne cmentarzysko słowiańskie składające się z 46 kurhanów z VII–IX w. Również atrakcyjna jest Dolina Górnej Łabuńki. Obszar leży na terenie gmin: Zamość, Łabunie i częściowo miasta Zamościa. To piękne łąki, na których występuje wiele chronionych gatunków roślin. To także „ptasi raj”. Ich ostoja liczy ponad 220 gatunków. Występują tu choćby derkacz i dubelt – gatunki globalnie zagrożone oraz dzięcioł białoszyi. Dolina Łabuńki to także ważna ostoja dla rzadkich motyli – modraszka nausitousa oraz modraszka telejusa i czerwończyka nieparka. Magiczną krainą dla roślin i zwierząt jest, położony pośród podmokłych łąk wsi Wieprzec, Wychody, rezerwat Wieprzec, o powierzchni 32 ha. Ochroną objęto tu cenną roślinność torfowiskową. Koniecznie trzeba odwiedzić Źródliska w Zarzeczu i Wierzchowinach, gdzie swój początek bierze rzeka Wieprzec. Bijąca tutaj krystalicznie czysta woda o temperaturze ok. 8,9 stopni Celsjusza wypływa z piasku i skał wapiennych. Wyjątkowa jest także ostoja roślinności stepowej „Kały”. Nieco ponad 2 km na północny zachód od zabudowań wsi Wychody, na wzgórzu nazywanym przez miejscową ludność „końskim garbem”, położony jest najcenniejszy na Lubelszczyźnie płat roślinności stepowej. Zajmuje powierzchnię 1,97 ha. Na szlakach zbudowano wieże widokowe i miejsca postojowe.

Trasy rowerowe na terenie gminy są bardzo dobrze oznakowane. Велосипедні маршрути в Громаді дуже добре розмічені. The bicycle routes in the commune are very well marked. Fot. Hubert Siemieńczuk. Obok – rowerzyści na trasach Gminy Zamość. Поруч – велосипедисти на маршрутах Громади Замость. Beside – cyclists on the routes of the Zamosc Commune. Fot. Monika Kucharczyk

Od 2004 r. rowerzyści rywalizują w gminnym konkursie „Zdobywcy Ścieżki Rowerowej Gminy Zamość”. З 2004 року велосипедисти змагаються у громадному змаганні «Завойовники велосипедної доріжки Громади Замость». Since 2004, cyclists have been competing in the municipal competition "Conquerors of the Cycling Path of the Zamosc Commune". Fot. Monika Kucharczyk

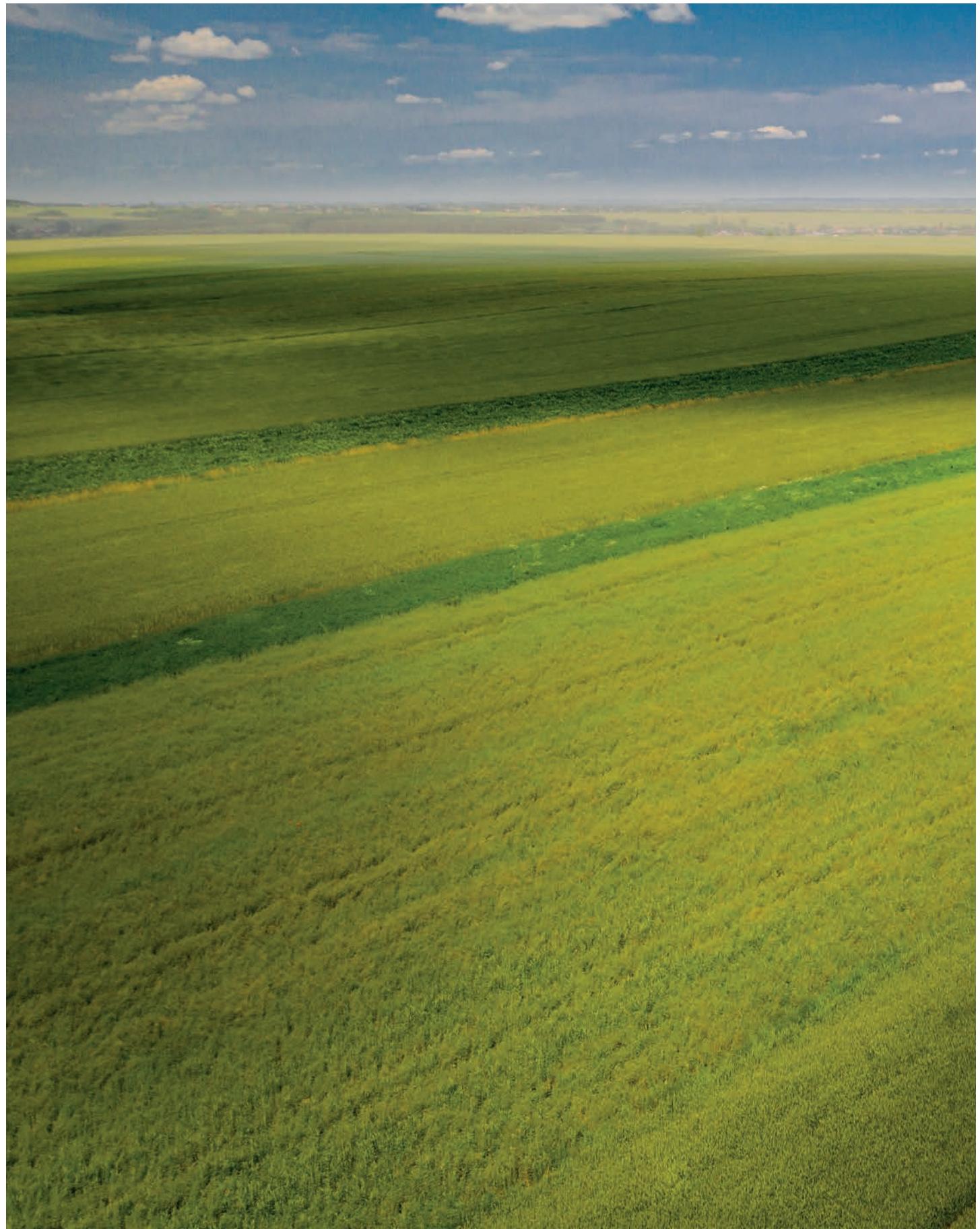

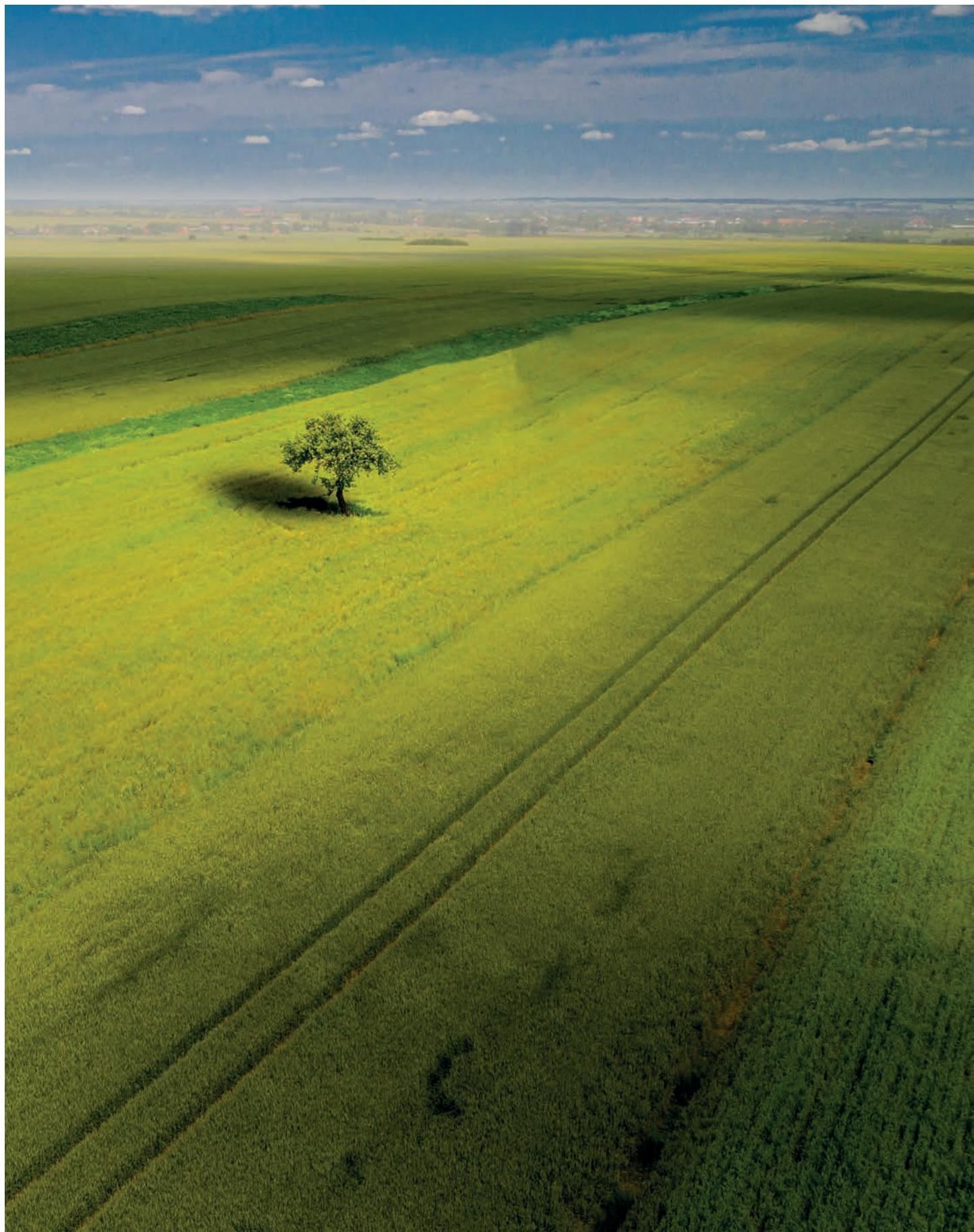
Na rowerowych trasach. На велосипедных маршрутах. On bicycle routes. Fot. Andrzej Kucharczyk

Na stronie obok – wieża widokowa w Wierzchowniach na trasie szlaku rowerowego „Traktem Ordynackim”. On the next page – Viewing Tower in Wierzchownia on „Trakt Ordynacki” (the Ordinance Trail) bicycle route. Fot. Monika Kucharczyk. Od góry budynek Centrum Geoturystycznego w Lipsku-Polesiu i figury-giganci. Obiekty powstały w ramach projektu „RoweLove Roztocze – razem pomimo granic”. На сторінці поруч – оглядова вежа у Вежховні на маршруті велосипедного маршруту «Тракт Ординацький». Зверху – будівля Центру геотуризму в Ліпсько-Полесі та фігури-гіганти. Об'єкти були створені у рамках проекту „РовеЛюве Розточчя – разом, незважаючи на межі”. From the top, the building of the Geotourism Center in Leipzig-Polesie and giant figures. The objects were built as part of the project „B(L)ike Roztocze together in spite of borders”. Fot. Magda Misztal, Monika Kucharczyk

Krajobraz Gminy Zamość. Пейзаж Громади Замость. The Zamosc Commune's landscape. Fot. Marek Rajtar

Природні унікальні речі

Заповідник Хубале чекає туристів, які хочуть милуватися унікальними видами тварин. Він був створений у 1982 році на ґрунтах села Мокре для захисту ховраха – маленького гризуна із сімейства вивіркуватих, занесеного до польської Червоної книги тварин. Тварина є туристичним символом Громади Замость. У заповіднику також знаходитьться раннє середньовічне слов'янське кладовище, яке складається з 46 курганів з VII–IX століття. Не менш привабливою є долина Верхньої Лабуньки. Територія розташована в таких Громадах, як Замость, Лабуні та частково у місті Замость. Це прекрасні поляни з багатьма видами рослин, що знаходяться під охороною. Це також „рай для птахів”. Їх притулок налічує понад 220 видів. Існують, наприклад, волошок і баранець великий – глобально зникаючий вид та дятел сирійський. Долина Лабуньки також є важливим притулком для рідкісних метеликів – синявець чорнуватий і синявець Телей та дукачик непарний. Чарівною землею для рослин і тварин є, розташований серед вологих лугів села Вепшець, Виходи, природний заповідник Вепшець, площею 32 га. Тут охороняється цінна торф'яна рослинність. Обов'язково слід відвідати джерела у Зажече та Вежховні, де бере початок річка Вепшець. Кришталево чиста вода з температурою близько 8,9 градусів за Цельсієм стікає сюди з піску та вапнякових порід. Також унікальним притулком є степова рослинність „Кути” („Katy”). Трохи більше як 2 км на північний захід від будівель села Виходи, на пагорбі, який місцеві жителі називають „кінським горбом”, розташована найцінніша ланка степової рослинності в Люблинській області. Вона займає площу 1,97 га. На маршрутах були побудовані оглядові вежі та місця для паркування.

Od góry – rosiczka okrągłolistna, borowik szlachetny. Na stronie obok – jesienne pajęczyny. Зверху – росичка круглолиста, білий гриб. На сторінці поруч – осінні павутинки.

From the top – round-leaved sundew, boletus.

On the next page – autumn spider's webs.

Fot. Andrzej Kucharczyk

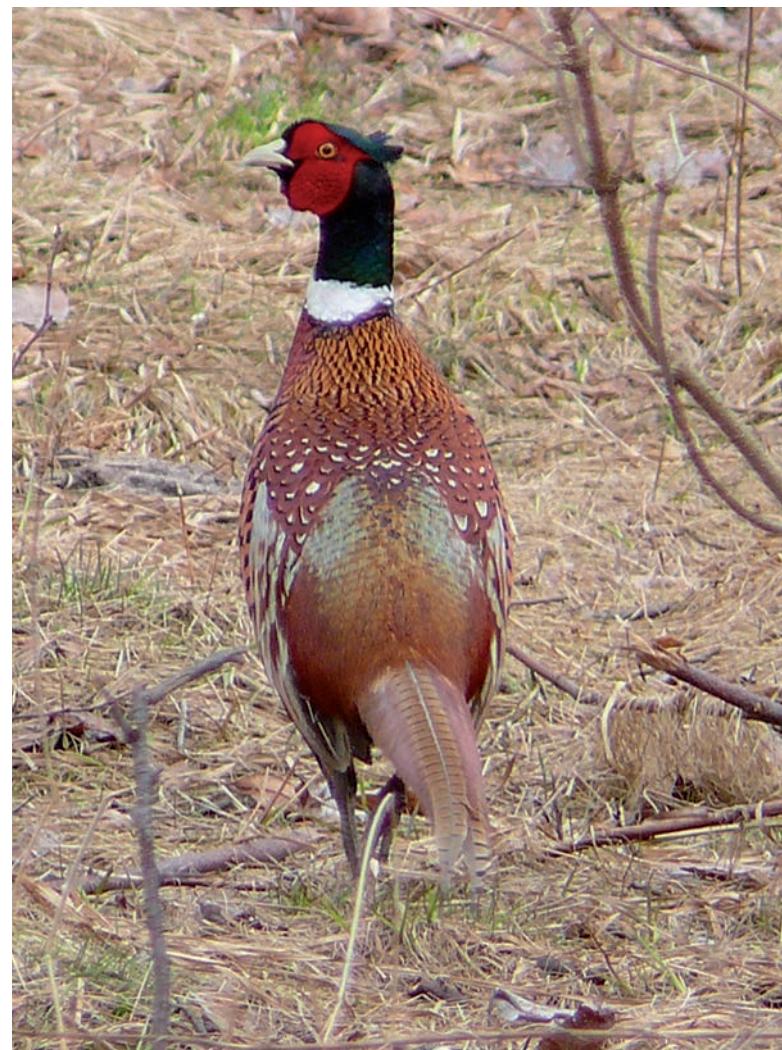

Krajobraz Gminy Zamość. Пейзаж Громади Замость. The Zamosc Commune's landscape. Fot. Marek Rajtar

Natural curiosities

The Hubale Reserve is waiting for wanderers who want to admire unique animal species. It was established in 1982 on the grounds of Mokre village to protect the speckled ground squirrel – a small rodent from the squirrel family, is entered in the Polish Red Book of Animals. The animal is a tourist symbol of the Zamosc Commune. In the area of the reserve, there is also an early medieval Slavic cemetery consisting of 46 burial mounds from the 7th-9th century. Equally attractive is the Upper Łabuńka Valley. The area is located in Commune of Zamosc, Łabunie and partially in the City of Zamosc. These are beautiful meadows with many protected plant species. It is also a „bird's paradise”. Their refuge has over 220 species. There are, for example, corncrake and great snipe – globally endangered species – as well as Syrian woodpecker. The Łabuńka Valley is also an important refuge for rare butterflies – dusky large blue, scarce large blue and large copper. A magical land for plants and animals is located among the wet meadows of the village of Wieprzec, Wychody, Wieprzec reserve, with an area of 32 ha. The valuable peat bog vegetation was protected here. It is necessary to visit the Zarzecze and Wierzchowiny springs, where the Wieprzec River begins. The crystal clear water with a temperature of about 8.9 degrees Celsius flows out of sand and limestone rocks. The „Kąty” steppe vegetation refuge is also unique. Slightly more than 2 km to the north-west of the Wychody village buildings, on a hill called „horse's hump” by the local people, there is the most valuable steppe plants area in the Lublin region. It occupies an area of 1.97 ha. Also, lookout towers and parking places have been built on the trails.

Bażant i bocian – najczęściej spotykane ptaki w gminie.

Na stronie obok: rozlewisko rzeczki Topornicy i spływ kajakowy rzeką Wieprz na Roztoczu. Фазан і лелека – найпоширеніші птахи в Громаді. На сторінці поруч: затоки річки Топорниця та каякинг по річці Вепш на Розточчі. Pheasant and stork – the most common birds in the commune. On the next page: the backwater of the Topornica River and kayaking trip on the Wieprz River in the Roztocze.

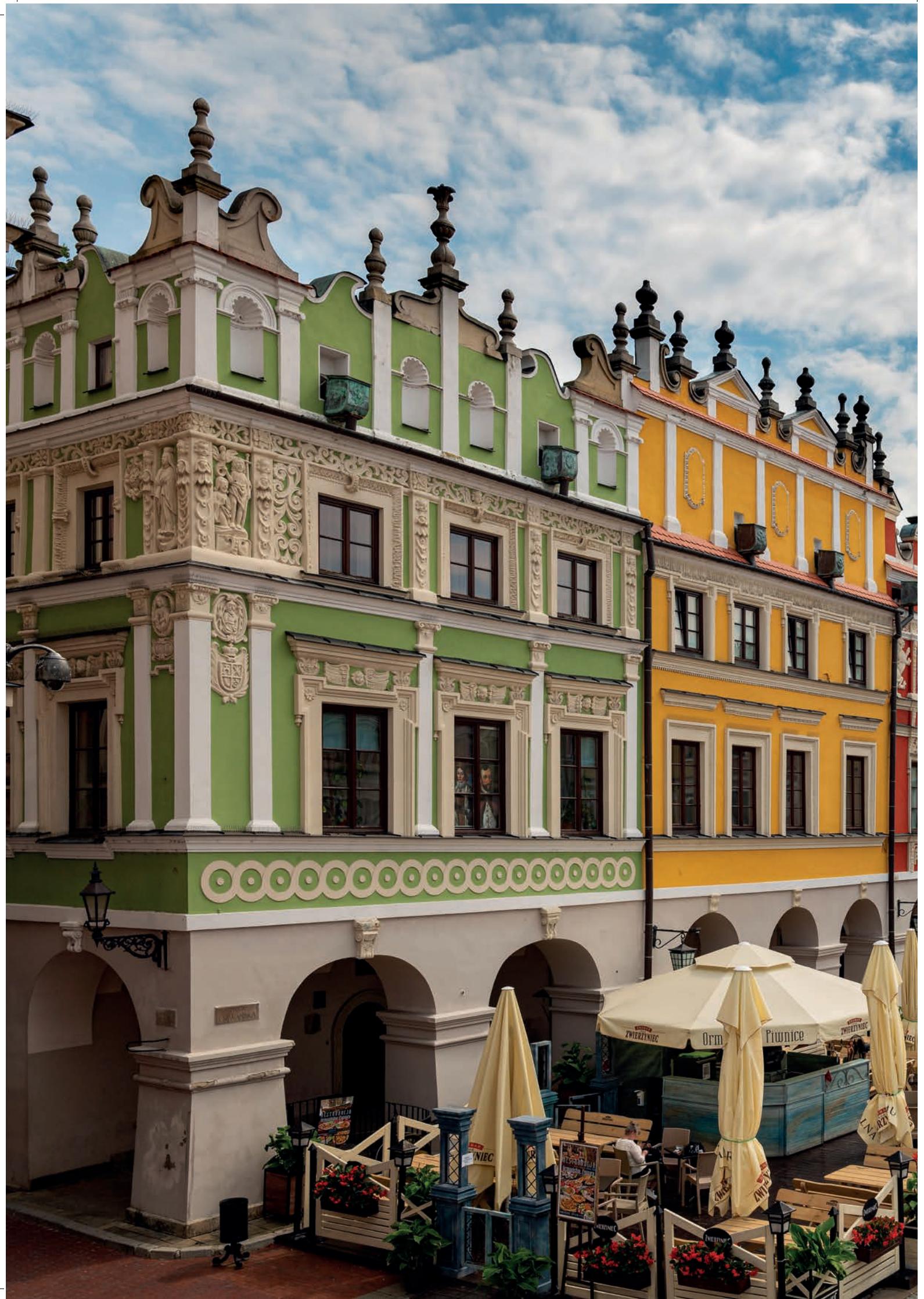
Fot. Marek Rajtar

Suseł perełkowany – wpisany do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt. Występuje w Rezerwacie Hubale. Turystyczny symbol Gminy Zamość. Ховрах крапчастий – занесений до польської Червоної книги тварин. Зустрічається в заповіднику Хубале. Туристичний символ Громади Замость. Speckled ground squirrel – entered in the Polish Red Book of Animals. It can be found in the Hubala Reserve. Tourist symbol of Zamosc Commune. Fot. Marek Rajtar

Miasto Zamość

City of Zamosc. Замость

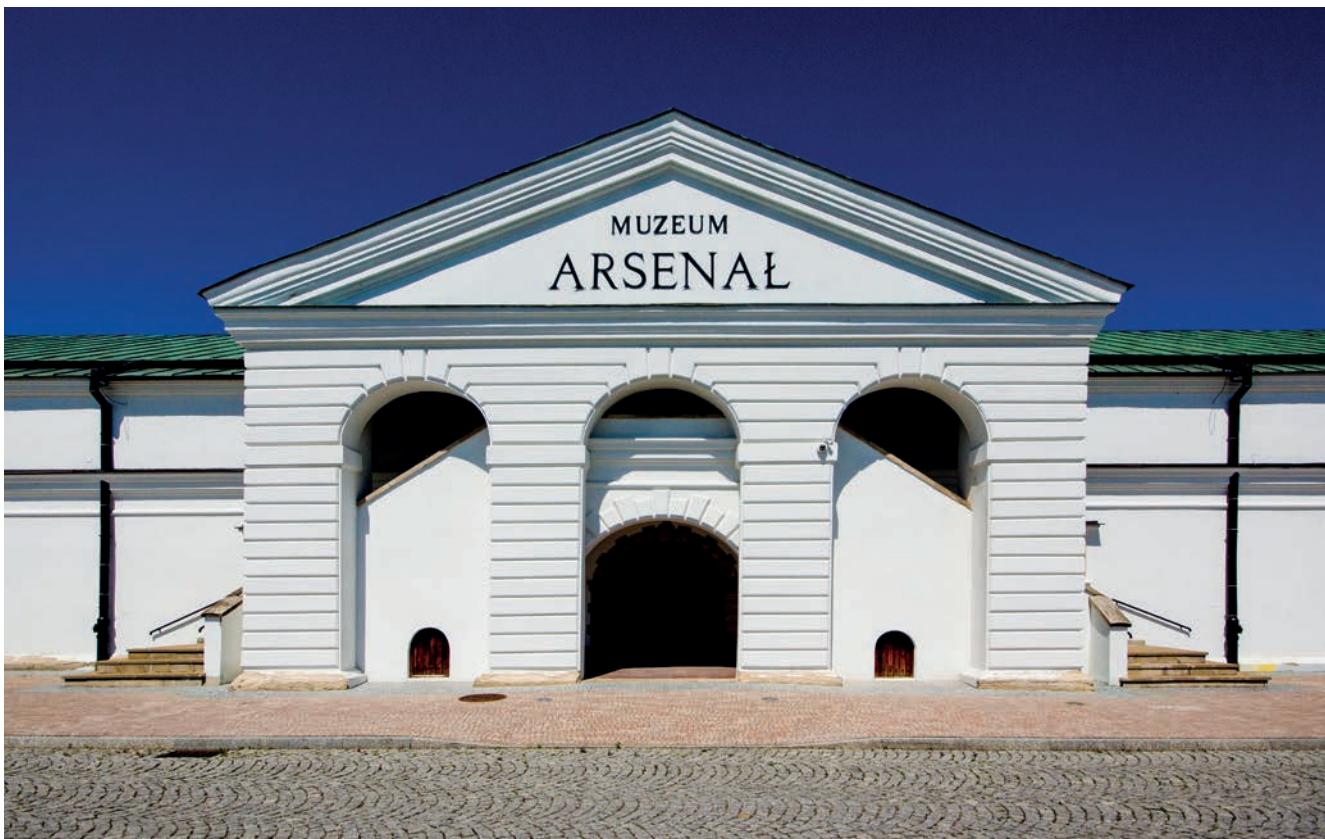

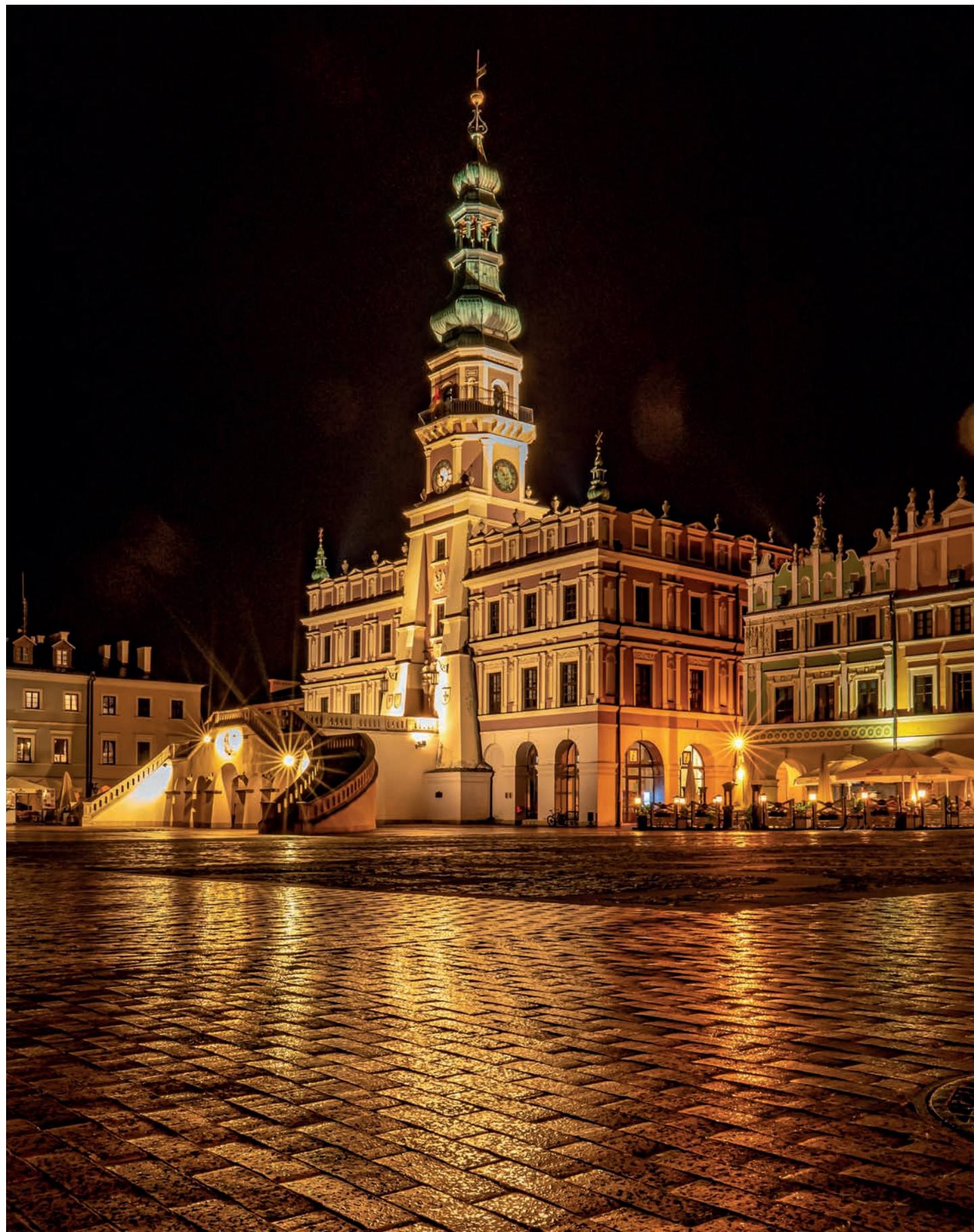
Panoramy Starego Miasta. Панорами Старого міста. Panoramas of the Old Town. Fot. Marek Rajtar

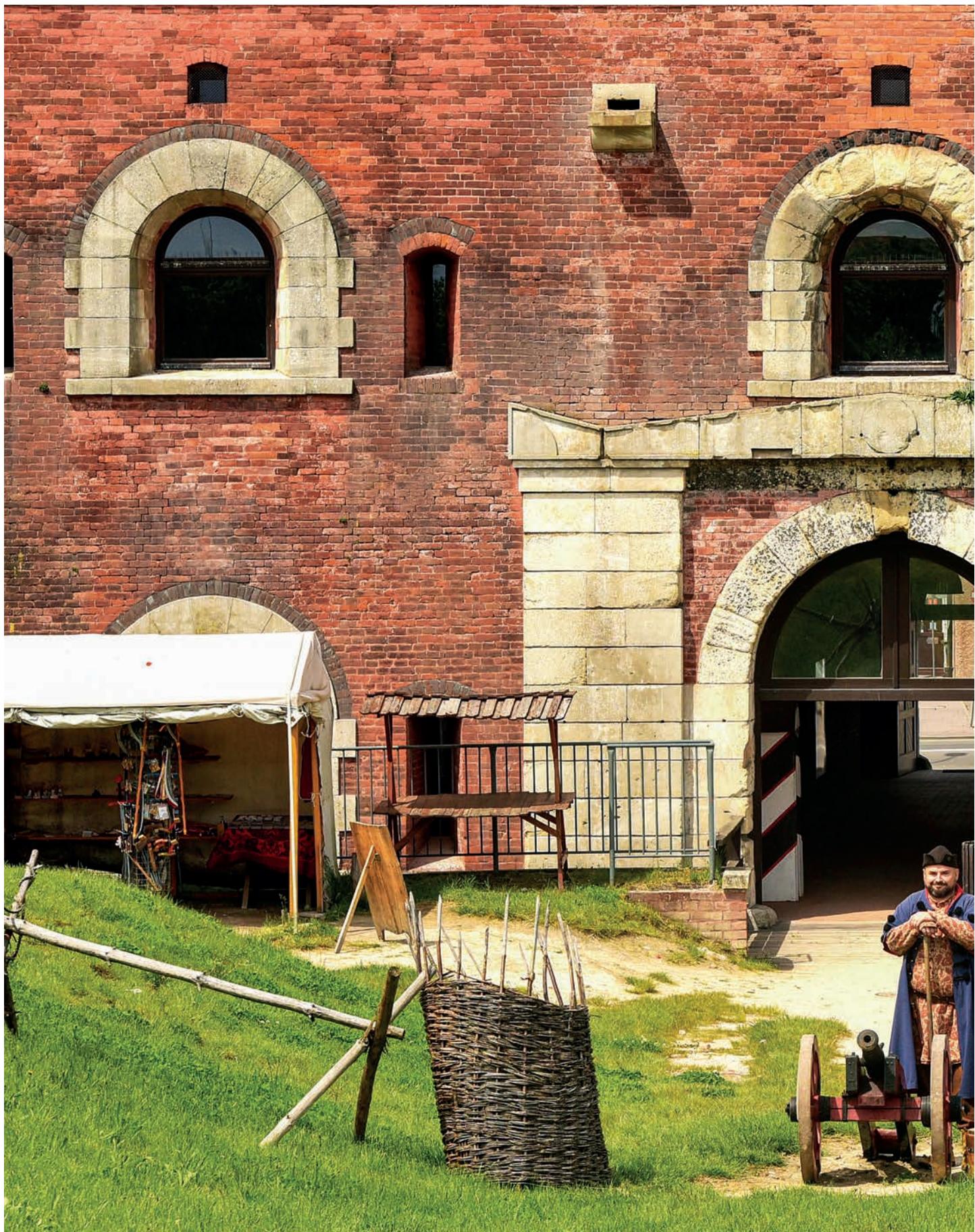
Arkady przy Wielkim Rynku. Аркади на Великій ринковій площі. Arcades at the Grand Market Square. Fot. Andrzej Kucharczyk

Od góry: Nadzaniec. Fot. Marek Rajtar, niżej budynek Arsenalu. Fot. Monika Kucharczyk. Зверху: Надшанець, внизу будівля Арсеналу.
From the top: Cavalier, below: the Arsenal building.

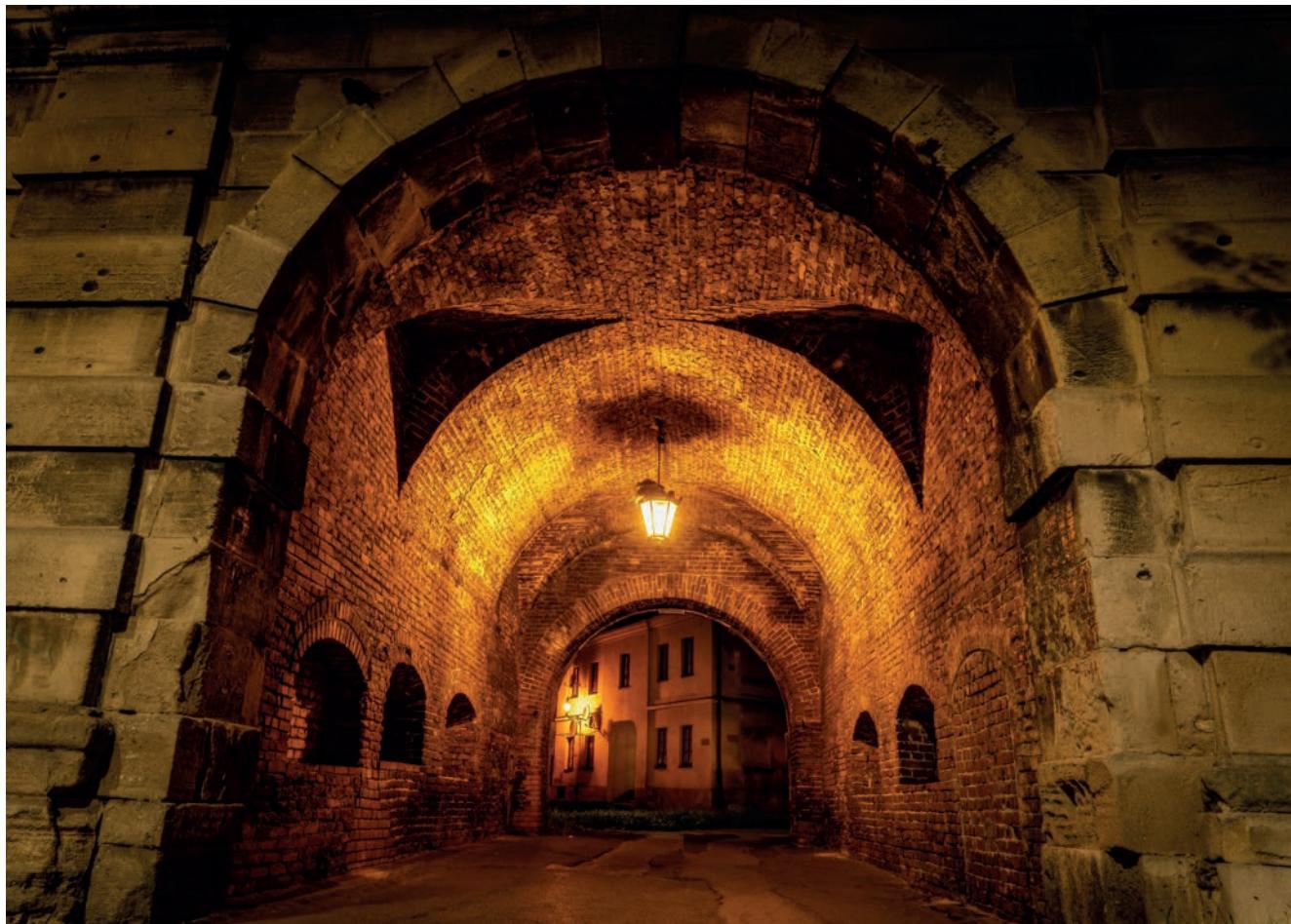

Zamojski Ratusz nocą. Zamostśka ratusza w nocy. Zamosc Town Hall at night. Fot. Marek Rajtar

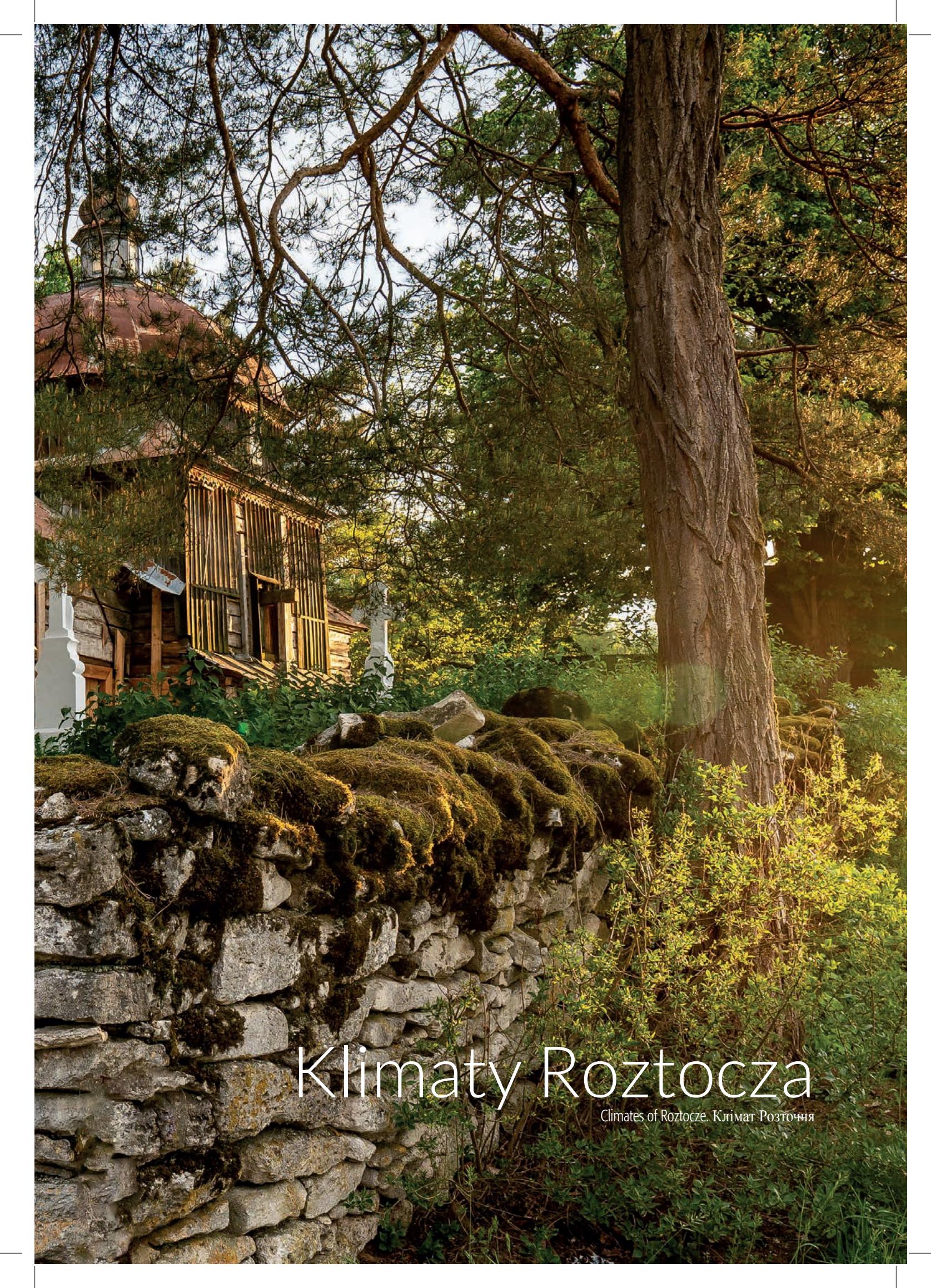
Armaty nadal strzegą twierdzy – Bastion VII. Гармати досі охороняють фортецю – Бастіон VII. The cannons still guard the fortress – Bastion VII.
Fot. Monika Kucharczyk

Od góry: Brama Szczepańska, niżej Brama Lwowska. Na następnej stronie: Katedra. Zверху: Ворота Щебжеска, внизу Львівські ворота. На наступній сторінці: Катедра. From the top: Szczepańska Gate, below the Lviv Gate. On the next page: Cathedral. Fot. Marek Rajtar

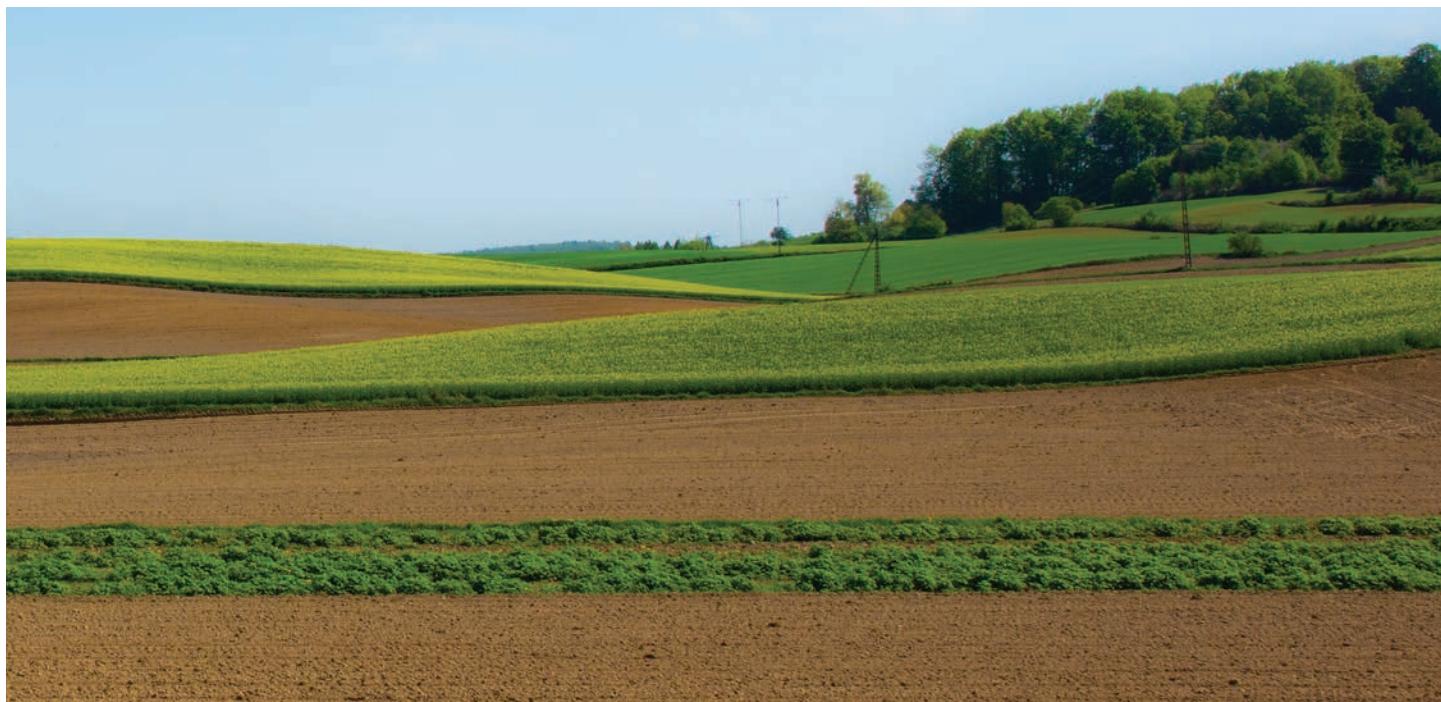

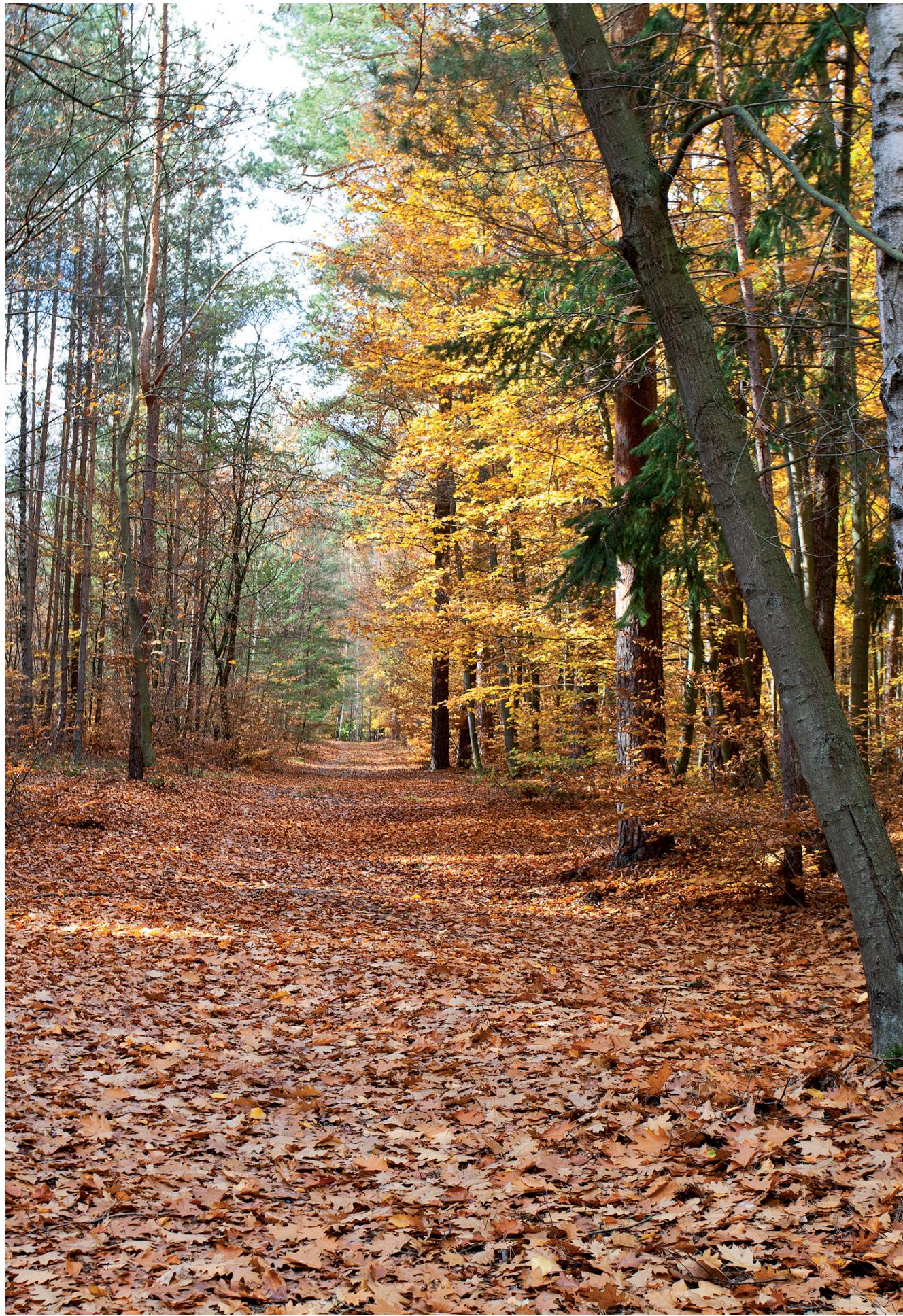
Klimaty Roztocza

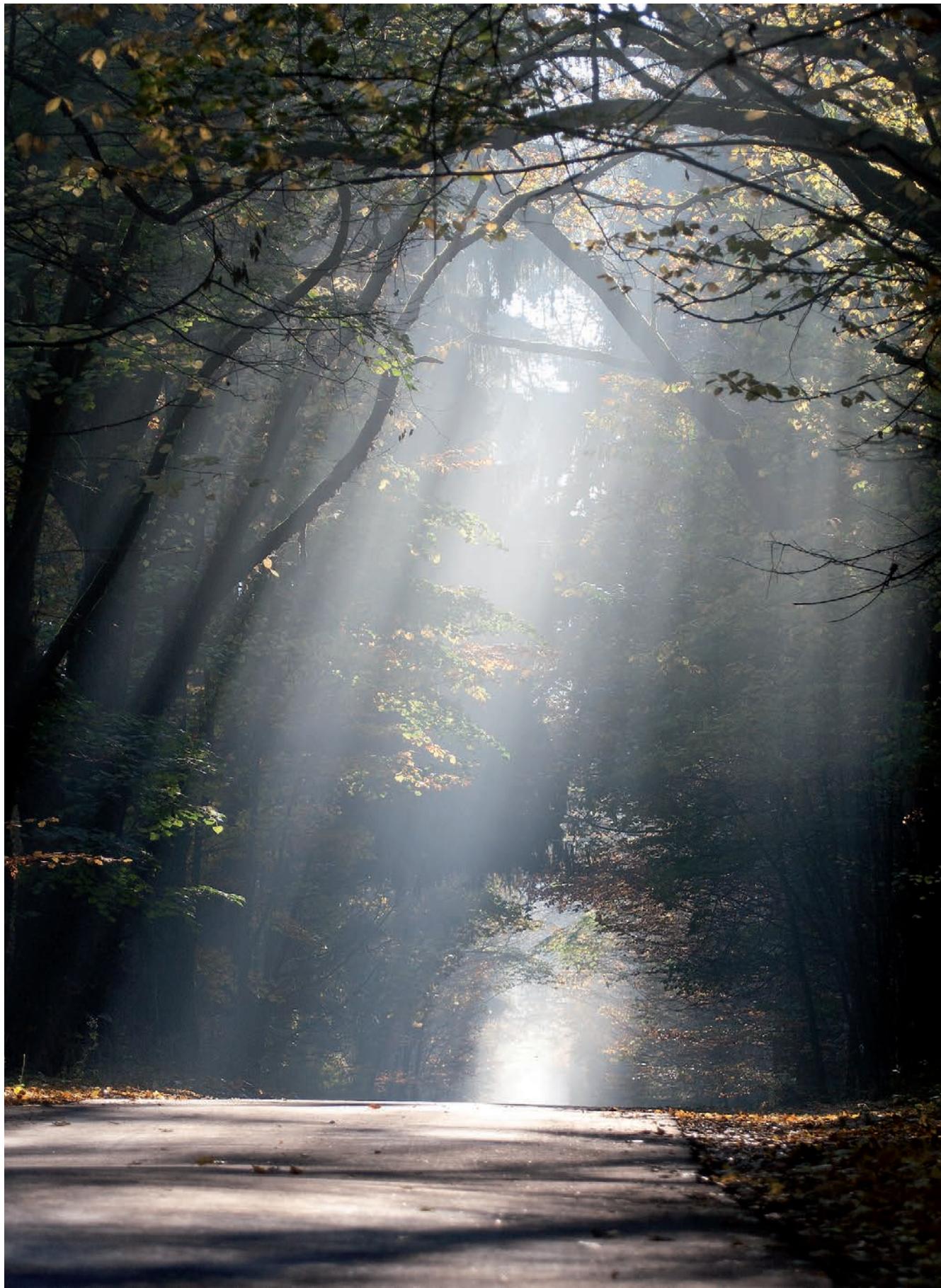
Climates of Roztocze. Клімат Розточчя

Od góry: krajobraz Roztocza, niżej – Ośrodek Stajennej Hodowli Koników Polskich we Floriance. Zверху: пейзаж Розточчя, знизу – осередок польського конярства у Флоріанці. From the top: Roztocze Landscape, below – Polish Horse Stable Breeding Center in Florianka. Fot. Monika Kucharczyk

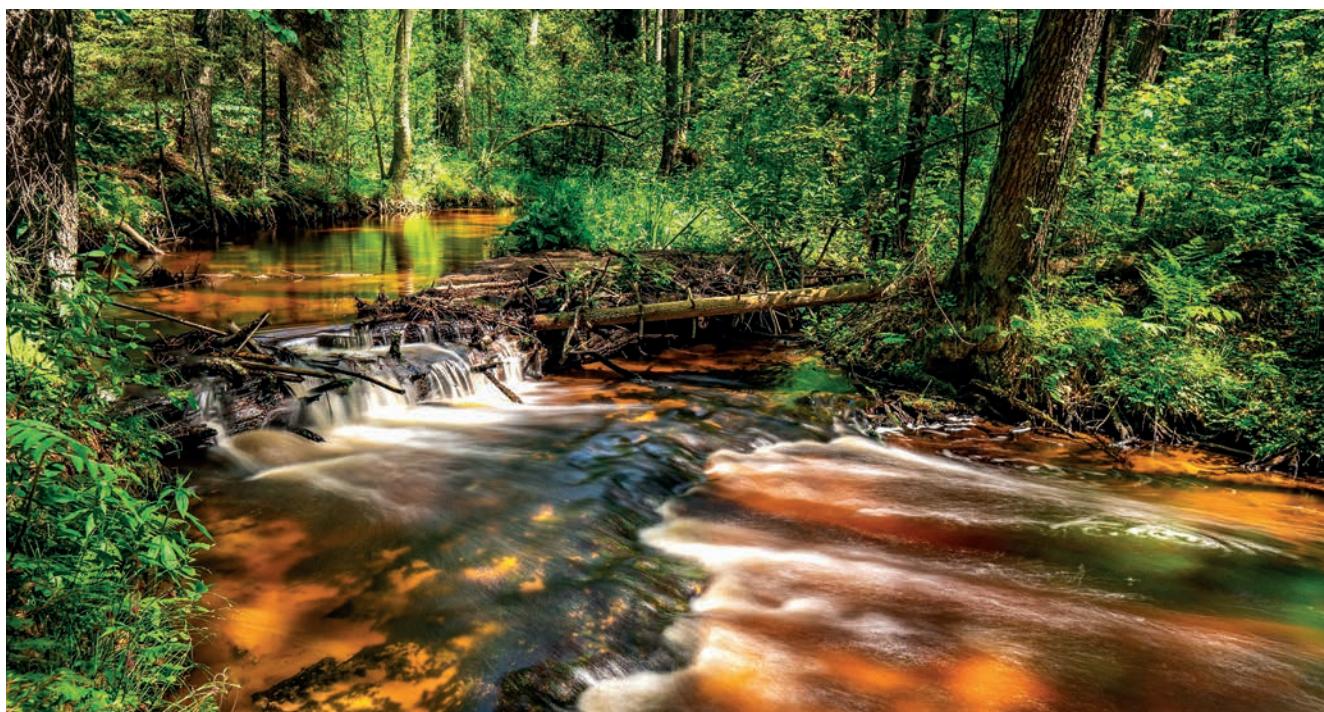
Leśne drogi w Puszczy Solskiej. Лісові дороги в Пущі Сольській. Forest roads in Solska Forest. Fot. Monika Kucharczyk

Zalew w Krasnobrodzie. Залив в Краснобруді. Reservoir in Krasnobród. Fot. Marek Rajtar

Na stronie obok: sosny w Puszczy Solskiej. Od góry: Rezerwat „Szumy nad Tanwią”, niżej – Rezerwat Szum w Górecku Kościelnym. Fot. Andrzej Kucharczyk. Marek Rajtar. На сторінці поруч: сосни в Пущі Сольській. Зверху: заповідник „Шуми над Танвією”, внизу – заповідник „Шум” у Гурецько-Косьцельне. On the next page: pines in Solska Forest. From the top: The „Szumy nad Tanwią” Reserve, below – the Szum Reserve in Górecko Kościelne.

Od góry: szlak im. W. Podobińskiej – kapliczka w Szurze. Fot. Magda Misztal, niżej: jelonek. Зверху: маршрут імені Веслави Подобінської – каплиця в Шурі, внизу: олень. Fot. arch. From the top: the W. Podobińska trail – the chapel in Szur. Below: fawn.

Sarna. Козулъ. Roe deer. Fot. Marek Rajtar

Młody daniel. Молода лань європейська. Young fallow deer. Fot. arch.

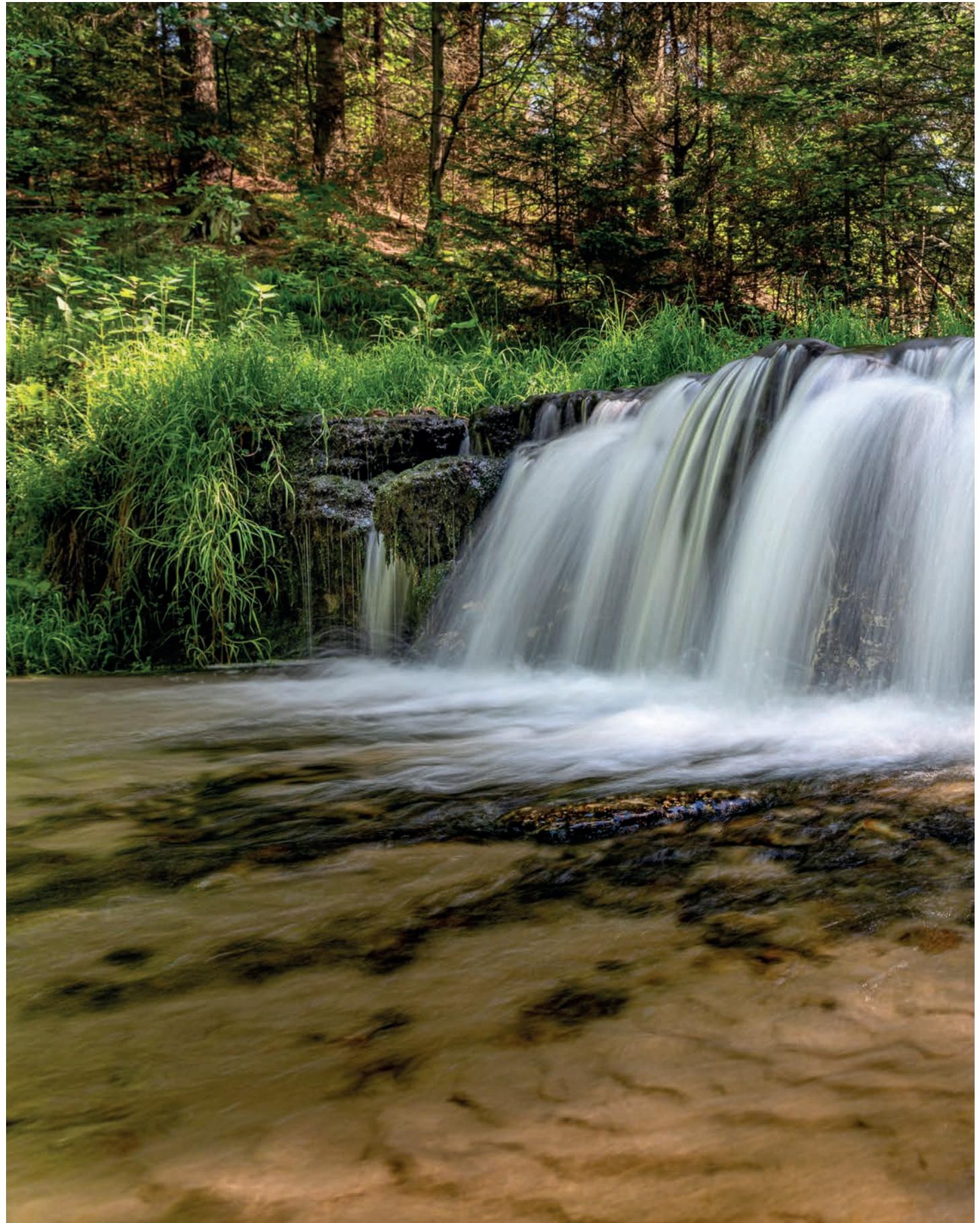

Na stronie obok: ważka. Fot. Marek Rajtar. Od góry: jelenie europejskie, niżej: zajęc. Fot. arch. Сторінка рядом: бабка, зверху: олень європейський, знизу: засець.
On the next page: dragonfly. The top: European deer, below: hare.

Na stronie obok: głuszec – symbol Roztoczańskiego Parku Narodowego. Samica łosia. Збоку: глушник – символ Національного Парку Розточчя. Самка лося.
On the next page: western capercaillie – symbol of the Roztocze National Park. Female elk. Fot. arch.

Rezerwat „Szumy nad Tanwią”. Zapovednik „Шумы над Танвією”. "Szumy nad Tanwią" Reserve. Fot. Marek Rajtar

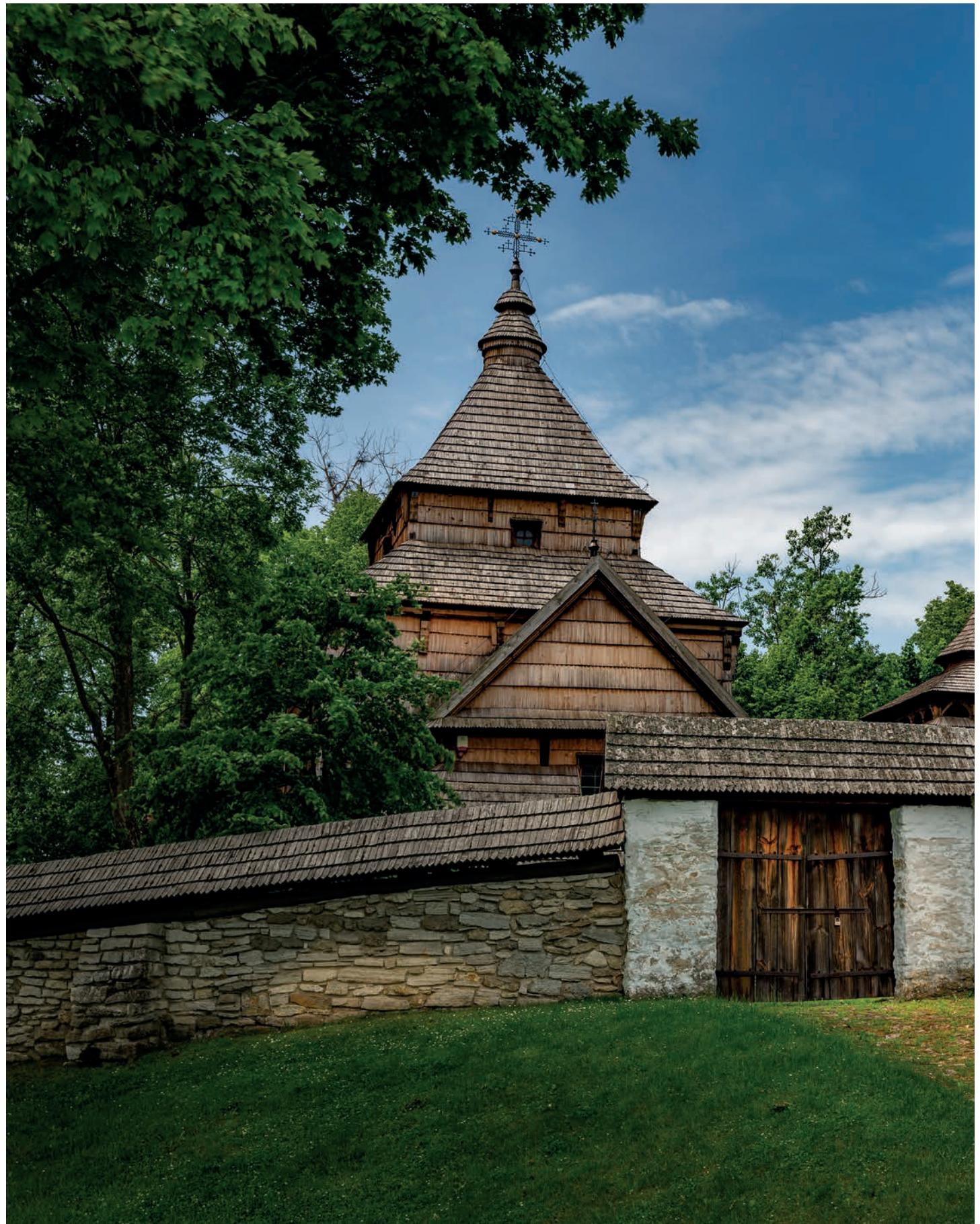
Susiec – starorzecze Tanwi. Сусець – старорічище Танвії. Susiec – the old riverbed of Tanew. Fot. Marek Rajtar

Ruiny cerkwi św. Paraskewy w Kniaziach. Руїни церкви святої Параскеви в Князях. Ruins of St. Paraskeva church in Kniazie. Fot. Marek Rajtar

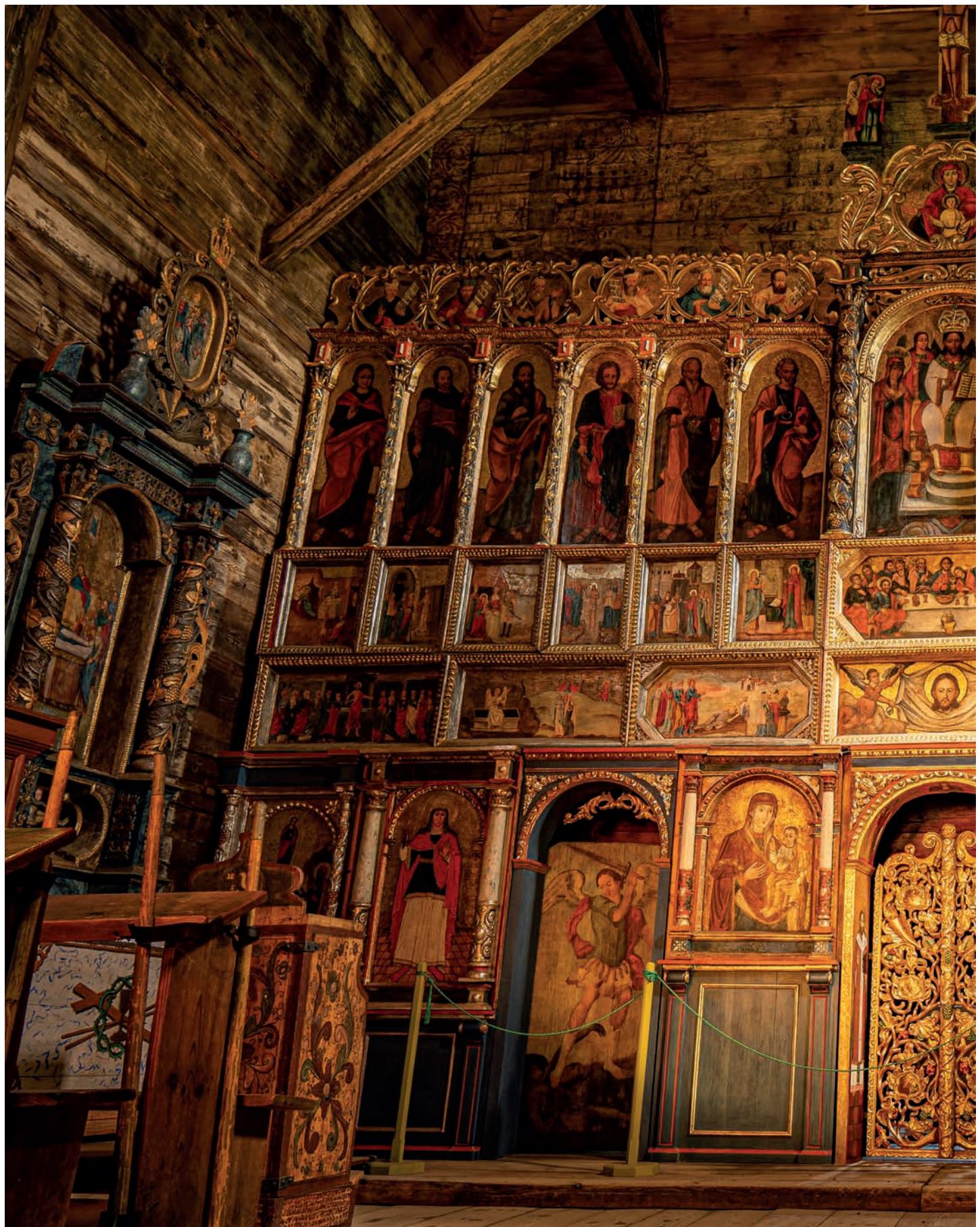

Od góry: cerkwie – w Belżcu i w Narolu. Зверху: церкви – у Белжец та Наролу. From the top: Orthodox churches – in Belzec and Narol. Fot. Marek Rajtar

Unikatowy zespół cerkiewny o charakterze obronnym z końca XVI w. w Radrużu, w 2013 roku wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO wraz z innymi drewnianymi cerkiami na Ukrainie. Унікальний оборонний церковний комплекс з кінця XVI століття в Радружу, внесений до Списку світової спадщини ЮНЕСКО у 2013 році разом з іншими дерев'яними церквами в Україні. The unique church complex of defensive character from the end of the sixteenth century in Radruż has been inscribed on the UNESCO World Heritage List together with other wooden Orthodox churches in Ukraine in 2013. Fot. Marek Rajtar

Ikonostas cerkwi św. Paraskewy w Radrużu. Ikonoностас церкви святої Параскеви в Радружу. Iconostasis of St. Paraskeva Church in Radruž. Fot. Marek Rajtar

Od góry: Skansen „Zagroda Guciów” w Guciowie, niżej: pomnikowe dęby w Górecku Kościelnym. Zверху: музей під відкритим небом „Заграда Гуців” („Zagroda Guciów”) в Гуцлові, знизу: монументальний дуби в Іурецько-Косцельне. From the top: The quarry and the old Jewish cemetery in Józefów. Fot. Marek Rajtar

Kapliczka na wodzie w Krasnobrodzie. Капличка на воді в Краснобруді. The chapel on the water in Krasnobród. Fot. Marek Rajtar

Klimaty Roztocza. Клімат Розточчя. Climates of the Roztocze. Fot. Andrzej Kucharczyk

Od góry: kamieniołom i stary kierkut w Józefowie. Зверху: Каменярня та старий кіркут в Юзефові.
From the top: The quarry and the old Jewish cemetery in Józefów. Fot. Marek Rajtar

Muzeum – Miejsce Pamięci w Bełżcu – na terenie byłego niemieckiego nazistowskiego obozu zagłady. Muzeum – Місце Пам'яті у Белжець – на місці колишнього німецько-фашистського табору смерті. Museum – Memorial Site in Bełżec – on the grounds of the former German Nazi death camp.
Fot. Andrzej Kucharczyk

Muzeum – Miejsce Pamięci w Bełżcu – na terenie byłego niemieckiego nazistowskiego obozu zagłady. Музей – Місце Пам'яті у Белжець – на місці колишнього німецько-фашистського табору смерті. Museum – Memorial Site in Belzec – on the grounds of the former German Nazi death camp. Fot. Marek Rajtar

Zwierzyniec – na stronie obok kościół „na stawie”. Fot. Marek Rajtar. Od góry: siedziba dyrekcji Roztoczańskiego Parku Narodowego, niżej budynek browaru. Fot. Andrzej Kucharczyk. Zwежинець – на сторінці поруч є церква „на ставку”, зверху: штаб-квартира управління Національного парку Розточчя, нижче будівлі пивоварні. Zwierzyniec – on the next page – church „on the pond”. From the top: the headquarters of the management of the Roztocze National Park, below the brewery building.

Wieża widokowa w Suścu. Оглядова вежа в Сусець. Viewing tower in Susiec. Fot. Marek Rajtar